

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Matjaž Kodba

Mentor: doc. dr. Marjan Smrke

VERSKO MOTIVIRAN ISLAMSKI TERORIZEM

Diplomsko delo

Ljubljana, 2005

KAZALO

KAZALO	2
1 UVOD	4
1.1 Hipoteze	5
1.2 Metodologija preučevanja.....	5
2 ISLAM	5
2.1 Mohamed, božji odposlanec	6
2.2 Obdobje prvih štirih kalifov – boj za oblast po Mohamedu	7
2.2.1 Ebu Bakr Es Siddik (633 - 635).....	7
2.2.2 Omer El-Hattab (635 - 645).....	8
2.2.3 Osman Affan (645 - 657).....	8
2.2.4 Ali Ebu Talib (657 - 661).....	8
2.3 SPLOŠNI TEMELJI ISLAMA.....	9
2.3.1 Verovati v enega boga	10
2.3.2 Molitev	10
2.3.3 Post.....	10
2.3.4 Zekat	11
2.3.5 Romanje v Meko.....	11
2.3.6 Koran.....	11
2.3.7 Hadisi	12
2.4 Razkoli v islamu	13
2.4.1 Sunizem.....	13
2.4.2 Šiizem	14
2.4.3 Vahabizem	15
3 FUNDAMENTALIZEM	16
4 ISLAMSKI FUNDAMENTALIZEM	18
4.1 Islamski revivalizem	19
4.2 Islamski reformizem	20
4.3 Islamska modernizacija.....	21
4.4 Arabski nacionalizem.....	22
4.5 Sayyid Qutb in islamski radikalizem	23

4.5.1 Reislamizacija od spodaj.....	24
4.5.2 Reislamizacija od zgoraj.....	25
5 ISLAMSKI RADIKALIZEM.....	26
5.1 Pisni viri o nasilju in bojevanju	29
5.1.1 Koran.....	29
5.1.1.1 Pravica do izvajanja nasilja nad neverniki.....	29
5.1.1.2 Pravica do izvajanja nad tistimi verniki, ki so v boju pobegnili.....	30
5.1.1.3 Pravica do upora v primeru, če se nad verniki izvaja nasilje.....	30
5.1.2 Hadisi	31
5.2 Vojna.....	31
5.2.1 Državljska vojna.....	31
5.2.2 Osvobodilna vojna	33
5.3 Terorizem.....	35
5.3.1 Definicija terorizma	36
5.3.2 Versko motivirani islamski teroristi.....	39
6 ISLAMSKÉ TERORISTIČNE SKUPINE	40
6.1 Hamas	40
6.2 Hezbolah	44
6.3 Al Kajda.....	45
6.3.1 Zgodovina Al Kajde.....	46
6.3.2 Struktura in dejavnost organizacije.....	48
7 DRŽAVNI TERORIZEM.....	50
7.1 Libija.....	50
7.2 Iran	51
7.3 Sirija.....	52
8 ODZIVI NA TERORIZEM IN BOJ PROTI TERORIZMU.....	53
8.1 Odzivi na ravni nacionalnih držav	53
8.2 Odzivi na mednarodni ravni.....	55
9 ZAKLJUČEK	58
10 VIRI IN LITERATURA	61

1 UVOD

“ Odločitev ubijati Američane in njihove zaveznike, tako civiliste kot tudi vojake, je individualna dolžnost vsakega muslimana, ki to lahko naredi v vsaki deželi, kjer je to mogoče” (Osama bin Laden, 1998).

Iz dneva v dan nas spremljajo mnoga medijska poročila o različnih terorističnih dejanjih islamskih terorističnih skupin širom po svetu. V zgodovini se je islamska religija uspešno bojevala s krščanskim svetom in je celo prevladala tudi v delu krščanskega sveta. Danes je ta slika drugačna, kar v velikem številu primerov neposredno vpliva na svetovno politično ureditev. Sedaj je najpomembnejša materialistična kultura na čelu z ZDA, ki določa smernice razvoja celotni svetovni populaciji. Islam, ki ni samo vera, temveč obsega poleg religije še kulturo, politiko, vedenjske vzorce in pravo, je tej kulturi tuj. Proces globalizacije v današnjem svetu so v islamskem svetu prepoznani kot procesi, namenjeni še višji stopnji socialne neenakovrednosti. Tako je v ospredje stopil izraz džihad,¹ ob katerem skoraj celotni populaciji zahodne hemisfere zaledeni kri po žilah. V islamu v nasprotju s krščanskim svetom ni prišlo do sekularizacije² oz. je bila izvedena samo deloma. Proces modernizacije v islamskem svetu niso uspeli tako, kot so bili prvotno načrtovani (pojavi se tako gospodarski kot tudi socialni problemi), kar je privedlo k iskanju odgovora na nastajoče probleme. Pojavil se je islamski fundamentalizem, ki si prizadeva povratek k tradicionalnosti in urejenosti. Večina islamskih fundamentalistov si prizadeva za spremembe po demokratični poti z uporabo nenasilnih sredstev, še vedno pa obstoji delež islamskih fundamentalistov, ki želijo svoje cilje doseči z nasilnimi dejanji; ta se najpogosteje manifestirajo kot teroristična dejanja, o katerih bom govoril v diplomskem delu. Predvsem me zanima izvor islamskega fundamentalizma, vzroki za nastanek islamskega fundamentalizma, vpliv islamskega

¹ Džihad pomeni vsakršen trud za zmago islama tako na individualni ravni kot tudi na družbeni ravni, po mirni poti ali pa z vojaško silo. Džihad je začetek in konec, vzrok in cilj bojevanja muslimana proti neverni družbi ali posamezniku.

² Ločitev cerkve in države (Jevtić, 1989: 4).

fundamentalizma na regionalno in globalno varnost ter katere so najpomembnejše radikalne islamistične skupine.

1.1 Hipoteze

V diplomskem delu sem oblikoval naslednje hipoteze:

- islamski fundamentalizem pri svojem dejanju uporablja nasilne metode, predvsem teroristična dejanja,
- islamski fundamentalizem deluje v tesni povezavi z političnim delovanjem držav,
- islamski fundamentalizem je odgovor na imperializem zahodnih držav na čelu z ZDA.

1.2 Metodologija preučevanja

V diplomskem delu bom uporabil metode zgodovinske analize, primerjalno metodo ter druge družboslovne metode, ki jih bom potreboval za predstavitev versko motiviranega islamskega terorizma v različnih pogledih in ki so potrebne za preveritev postavljenih hipotez.

2 ISLAM

Islam je religija, ki je nastala v 7. stoletju našega štetja na ozemlju današnje Savdske Arabije. Beseda islam je arabskega izvora in pomeni popolno predanost Bogu – Allahu dželle šanuhu.³ Je izpeljanka iz besede selam⁴ in je monoteistična religija ter prepoveduje kakršnokoli posredništvo med človekom in bogom. Islam je vera, ki naj bi bila preko

³ Dželle šanuhu pomeni vzvišen (Pašić, 2002: 18).

⁴ Selam pomeni mir (Pašić, 2002: 18).

odposlanca⁵ Mohameda posredovana celotnemu svetu. Glavna izvora islama sta Koran in Hadisi.

2.1 Mohamed, božji odposlanec

Najpomembnejša osebnost islamske religije je Mohamed, ki se je rodil leta 570 v Meki. Njegovi starši niso bili dolgo z njim,⁶ zato je skrb nad njim prevzel njegov stric, ki ga je vzgojil ter jemal seboj na svoje trgovske poti, zaradi katerih je Mohamed že v mladih letih postal med ljudstvom znan in priljubljen trgovec. Pri petindvajsetih letih se je Mohamed poročil z vdovo, dobro znano trgovko Hatidžo, s katero sta imela nato nekaj sinov in hčera, vendar so njuni otroci kmalu umrli. Pri svojih štiridesetih letih se je Mohamed začel umikati v samoto ter razmišljati o svoji preteklosti, prihodnosti ter o vesolju. V eni izmed meditacij naj bi ga obiskal angel⁷ Gabrijel, ki naj bi mu prinesel sporočilo boga Alaha: "Uči, raziskuj v imenu svojega gospodarja."

Mohamed je nato v Meki pozival v islam (najprej svojo družino), po treh letih pa je trdil, da je dobil ukaz od Alaha, da je čas za javno oznanjevanje. Zaradi tega so ga zapustili skoraj vsi prijatelji, razen tistih, ki so sprejeli islam ter tako postali muslimani. Vsi plemenski poglavarji so se zaradi javnega oznanjevanja zarotili proti njemu ter njegovim pripadnikom tako, da so vsi imeli status žrtve.⁸ Kljub tej težki situaciji je še zmeraj obstajala skupina ljudi, ki je sprejela islam kot svojo življenjsko pot, saj naj bi islam predstavljal srečo na tem in onem svetu. Ker so razmere postale pretežke, naj bi Mohamed sprejel sporočilo od Alaha o emigraciji⁹ s svojimi pripadniki v mesto Jatrib, ki se je kasneje preimenovala v Medino.¹⁰ V Medini je imel Mohamed širšo podporo kot v

⁵ Izraz prerok, ki se uporablja v slovenski literaturi, naj bi bil po Pašičevem mnenju neustrezen.

⁶ Oče je umrl dva meseca pred njegovim rojstvom, mati pa ko je bil star šest let (Pašić, 2002: 44).

⁷ Melek.

⁸ Lahko so jih kjerkoli mučili oz. ubili.

⁹ To emigracijo iz neprijazne Meke muslimani imenujejo džahilija.

¹⁰ Ta preselitev se imenuje hidžra in pomeni preselitev mlade islamske skupnosti iz Meke v Medino – s tem se označuje začetek islamskega koledarja, ki je lunaren in leto sestavlja dvanajst luninih obratov okoli

Meki, vendar pa je s svojimi pripadniki živel v revščini, ker so vse svoje bogastvo pustili v Meki. Zaradi tega se je lotil napadanja trgovskih karavan in tako so prvo večjo zmago dosegli leta 624, ko so porazili karavano iz Meke.¹¹ Ta zmaga je pomenila prelomnico, saj se od tedaj ni več govorilo o roparskih napadih, ampak o džihadu. Vsi, ki so padli, so postali šahidi.¹² Mohamed je nasilno obračunal tudi z judovskimi plemeni, ki so živela v Medini. Na začetku je skušal z njimi živeti v sožitju, vendar so se mu Judje posmehovali ter celo pomagali njegovim nasprotnikom iz Meke. To je bil vzrok, da je dal tisoč Judov obglaviti, ostale pa je zaslužnil ter izgnal. Od tega dogodka dalje se je začela med muslimani in Judi zgodovina polna konfliktov in nasprotij.

V Medini je Mohamed postavil temelje prvi islamski državi v zgodovini, ki je temeljila na veri v enega boga in enakopravnosti.¹³ Mohamed je bil duhovni vodja, politik, sodnik, vojak in poveljnik. Po njegovi smrti leta 632, po krščanskem koledarju, se je začela vladavina kalifeta,¹⁴ v katerem so vladali islamski vladarji imenovani kalifi¹⁵ (Pašić, 2002: 44 - 45).

2.2 Obdobje prvih štirih kalifov – boj za oblast po Mohamedu

2.2.1 Ebu Bakr Es Siddik (633 - 635)

Za prvega namestnika Mohameda je bil izbran Ebu Bakr, ki je bil najstarejši Mohamedov pristaš in prijatelj. Velik problem je predstavljalo dejstvo, da ni bil iz Mohamedove družine. Kljub temu je modro vodil muslimane vse do svoje smrti leta 635, saj je v času

Zemlje – kar znese 354 dni na leto, oz. je muslimansko leto enajst dni krajše od let, ki jih štejemo npr. v Evropi (Pašić, 2002: 19).

¹¹ Badrska bitka.

¹² Mučeniki.

¹³ Ženske niso bile več podrejene, dodeljen jim je bil visok status v družbi (Pašić, 2002: 47).

¹⁴ Islamska država, ki jo je uničil Kemal Atatürk leta 1924 v Turčiji (Pašić, 2002: 18 - 20).

¹⁵ Namestniki Mohameda.

svoje vladavine uspel vzpostaviti mir in enotnost na arabskem polotoku ter obenem osvojiti področji Iraka ter Šama.¹⁶

2.2.2 Omer El-Hattab (635 - 645)

Omer El-Hattab je nadaljeval pot prvega kalifa in je osvojil takratno Perzijo ter Egipt. Znan je bil po tem, da je ustanovil urade, pošto in policijo, poleg tega pa je tudi uvedel plače in protokole. Ubit je bil leta 645, ko ga je v atentatu v džamiji umoril Perzijec židovskega porekla.

2.2.3 Osman Affan (645 - 657)

V času Osmana Affana so bila osvojena področja Armenije, Azerbajdžana, Gruzije, Cipra ter severne Afrike, na vzhodu pa so muslimani v tem času prišli vse do Indije. Razlike med muslimani so bile v času njegovega vladanja že toliko velike, da so privedle do njegovega uboja in obenem tudi do boja med muslimani za kalifat.

2.2.4 Ali Ebu Talib (657 - 661)

Ali Ebu Talib je bil poročen z Mohamedovo hčerko Fatimo, s katero sta imela dva otroka, Hasana in Huseina. Oba otroka sta umrla nasilne smrti, saj so Hasana zastrepili v Iraku, Husein pa je bil skupaj s sedemdesetimi člani svoje družine pokončan z mečem na Karbali, prav tako v Iraku. Ta dogodek je zelo močno zaznamoval kasnejši razvoj islama, saj se šiiti od takrat na ta dan (10. dan islamskega meseca muharema, t. i. dan ašure) kaznujejo, ker niso pomagali Huseinu. Alijeva največja nasprotnika sta bila Ajša (hčer Abu Bakra) ter Utmanov nečak Muavija. Ajšo in njene pristaše je Ali Talib porazil v kamelji bitki Al Džamalu. Bitko z Muavijem je Ali Talib bil pri Siffinu, kjer je imel Ali bitko že skoraj dobljeno. Ob tem dejstvu je Mauvi predlagal arbitražo, ki naj bi določila

¹⁶ Področje Sirije, Jordanije in delno tudi Palestine.

pravega kalifa. Arbitraža je za pravega kalifa določila Muavija, s čimer se Ali Talib ni strinjal. Do nove bitke med njima pa ni prišlo, ker so Alija med pripravami na bitko umorili karidžiti¹⁷ v mestu Kufa.¹⁸

V tem sporu so nastale tri smeri islama, in sicer:

- suniti, ki so podpirali Muavija,
- šiiti, ki so podpirali Alija,
- karidžiti, ki so na začetku spora podpirali Alija, vendar so se od njega odcepili zaradi njegove prekinitve bitke pri Siffinu ter tudi zato, ker se ni hotel bojevati z orožjem za svoj položaj, ki naj bi mu bil določen po božji volji.¹⁹

2.3 SPLOŠNI TEMELJI ISLAMA

Splošni temelji islama obsegajo vse vidike življenja in vsi tisti, ki ne verujejo v ta načela, ne morejo biti muslimani. Vsak musliman mora izpolnjevati pet obrednih dolžnosti:

- verovati v enega boga (Alah) in verjeti, da je Mohamed njegov odposlanec,
- moliti²⁰ petkrat na dan (pri molitvi se muslimani vsega sveta obračajo proti svetemu mestu Meki),
- postiti²¹ se v mesecu ramadanu,
- dajati zekat,²²
- udeležiti se hadža²³, če si fizično sposoben ter če ti to dopuščajo finančne zmožnosti.

¹⁷ Karidžiti naj bi bili prvi islamski fundamentalisti.

¹⁸ Mesto se nahaja v današnjem Iraku.

¹⁹ Božjo voljo je prepustil arbitraži (ljudski sodbi).

²⁰ V arabščini se molitvi reče salat (Pašić 2002: 31).

²¹ Posta so opravičeni otroci, nosečnice, bolni, vojaki, težki fizični delavci.

²² Zakonita miloščina – v času Mohameda je to pomenilo osnovo za vojaški proračun.

²³ Obvezno romanje v Meko.

2.3.1 Verovati v enega boga

Prvi temelj je najpomembnejši in se imenuje šahada. Islam ne pozna posredništva, božanstev (različnih ljudi) ter ostalih stvari, ki jih pogosto najdemo pri drugih religijah. Verovanje v enega boga pomeni verovati, da je večer, da ni nikomur podoben in da je vreden oboževanja. Tako je v 112. suri zapisano: "Gospod je en sam, Edini! Gospod je pribežališče. Ni rodil in rojen ni, nihče mu ni enak!" (Majaron, 2004: 518).

2.3.2 Molitev

Molitev je razumljena kot neposreden odnos vernika z bogom. V času molitve se mora vernik obrniti proti Meki zato, da vsak posameznik občuti pripadanje isti skupnosti ter da vsi verniki stremijo k istemu cilju. Med molitvijo recitirajo besedilo iz Korana. Molitve, ki se opravijo v skupnosti vernikov pa so po Mohamedovem izročilu vredne petindvajsetkrat več od molitve posameznika. Najvrednejša je tista molitev, ki se izvrši v Meki, Medini in Jeruzalemu (Pašić, 2002: 31).

2.3.3 Post

Post poznajo tudi druge religije,²⁴ le da ga pripadniki izvajajo na drugačen način. Post v mesecu ramadanu je dolžnost vsakega muslimana in pomeni vzdržnost²⁵ od zore do mraka. Glavni namen posta je doživetje občutka lakote oz., da vsak spozna, kako je tistim, ki so lačni. Ramadan traja trideset dni, njegov začetek pa se glede na zahodnjaški koledar premakne vsako leto nekaj dni nazaj, saj muslimani uporabljajo lunin koledar (Pašić, 2002: 31-35).

²⁴ Krščanstvo in judaizem.

²⁵ V tem času se ne sme jesti, piti in imeti spolnih odnosov.

2.3.4 Zekat

Namen zekata je, da sme vsak človek uživati dobrine tega sveta pod pogojem, da del teh dobrin vrne Alahu. Tako se del prihodkov odvaja v različne sklade.²⁶ Dolžan jih je prispevati vsak pripadnik islama, ki je telesno in duševno zdrav ter ima obenem tudi minimalne dohodke.

2.3.5 Romanje v Meko

Romanje v Meko²⁷ je obvezno za vse, ki so fizično in finančno sposobni za takšno potovanje in pomeni vrhunec verskega prepričanja. Cilj romanja je Kaaba²⁸, ki sta jo zgradila Ibrahim in njegov sin Izmael ter pomeni obujanje spominov na hadž, ki sta ga graditelja opravila. Poleg tega pomeni hadž tudi ostale verske obrede, ki jih je potrebno izvesti v mesecu hadža.

2.3.6 Koran

Sveta knjiga islama se imenuje Koran²⁹ in vsebuje tisto, kar je Mohamed trdil, da mu je bilo razodeto s strani Alaha. Sestavljen je iz 114 sur.³⁰ Sure niso urejene po kronološkem začetku redu nastanka, tako da je več starejših sur na koncu in več mlajših sur na začetku Korana.³¹ Mohamed je bil nepismen, zato so Koran po njegovem nareku pisali znanci. Napisan je v arabščini in se lahko prevaja samo za tiste, ki arabščine ne razumejo. Prevoda ne smejo uporabljati pri verskih obredih, kar pomeni, da se mora vsak, ki se odloči postati musliman, naučiti jezika Svete knjige. Koran naj bi bil po islamističnem

²⁶ Pomoč revnim, gradnja verskih objektov ...

²⁷ Hadž.

²⁸ Kamnita stavba dim. 10x 12x 15m, obzidana v črni brokat, ki ga zamenjujejo vsako leto.

²⁹ Beseda je arabskega izvora in pomeni zbiranje, branje.

³⁰ Poglavij.

³¹ Domnevno prva sura je št. 96.

verovanju največji čudež, ki se je zgodil Mohamedu. V 8. in 9. stoletju se je Koranu pridružila še zbirka imenovana Hadisi,³² ki ni sestavni del Korana. Iz te zbirke je nastala Suna, ki jo suniti razumejo kot sveto in enakovredno Koranu (Pašić 2002: 40-43; Internet B; Smrke, 2000: 266-267).

2.3.7 Hadisi

Hadisi so zbirke besedil oz. zapisi o učenju in dejanjih preroka Mohameda, ki so jih za potomce napisali Mohamedovi tesni prijatelji in družinski člani. Gre za poročila o prerokovem delu, razlage, napotke in nauke, v katerih muslimani iščejo odgovore na vprašanja, na katere ne najdejo jasnih odgovorov v Koranu. Štejejo se za zapis Sune, kar pomeni prakso Mohameda in njegovih pripadnikov, ki jo je potrebno posnemati. Mohameda se ne obravnava kot nekaj božanskega, vendar menijo, da ga je vodil Alah. Zaradi tega se njegove besede in dejanja obravnavajo kot avtoritativne. Hadisi so sestavljeni iz dveh delov. Prvi del vsebuje opise Mohamedovih besed in dejanj, v drugem delu pa so opisi njegovih dejanj na podlagi predvidevanj, kaj naj bi Mohamed še dejal oz. na kakšen način bi ravnal. Iz hadisov se izpeljujejo pravne norme, katero imenujejo šarija.³³ Šarija pomeni dobesedno sledenje postavi in duhovnim vodilom v Koranu. Gre za čisto dogmatiko, za popolno poznavanje Postave, ki ne trpi nobenih dvoumnosti, nobene notranje skrite resnice. Najpomembnejši del šarije je zgoraj naštetih pet stebrov islama, ki predstavljajo islamske verske dolžnosti. V svojem bistvu šarija predstavlja islamsko versko pravo:

- zajema širši obseg, saj kodificira poleg odnosa med ljudmi in med človekom ter državo tudi odnos človeka z Alahom,
- pojmuje se kot izraz božje volje,³⁴ božja volja pa naj bi bila dokončno izražena preko Mohameda.

³² Povzetek prerokovih nauk in tradicije na temo versko socialnega življenja.

³³ Po arabsko šarija pomeni pot, ki vodi do vode, oz. pomeni pravilni način življenja, da prideš do raja.

³⁴ Tukaj gre predvsem za statičnost šarije, saj so sankcije za prestopke, kot npr. sekanje rok za krajo ali javno kamenjanje za spolne prekrške enake, kot so bile pred 1500 leti.

Za razliko od sekularnih pravnih sistemov, ki se skupaj z družbo razvijajo in spreminjajo, se spreminjanje pravnega reda v islamu obravnava kot versko vprašanje. Tako pomeni šarija v večini islamskih držav tako verske kot tudi politične dolžnosti. To vse skupaj privede do dejstva, da ni razločevanja med versko in politično dolžnostjo - politični nasprotnik je hkrati tudi verski nasprotnik (Smrke, 2000: 274).

2.4 Razkoli v islamu

Po Mohamedovi smrti so se v islamu pojavili razkoli in različne smeri. Razkoli so se poglobili v času med 7. in 9. stol. ter trajajo še danes. Glavni vzrok za razkole so kulturne razlike med muslimani, ki so nastale kot posledica hitre širitve islama preko različnih kultur. Ti razkoli so privedli do politične tekmovalnosti med muslimani. Glavne smeri so sunizem, šiizem in vahabizem.

2.4.1 Sunizem

Sunizem³⁵ oz. njegovi pripadniki suniti predstavljajo danes več kot 80 % muslimanov. Poglavitna razlika od ostalih muslimanov je pri sunitih v razumevanju Mohamedovega nasledstva oziroma kalifa,³⁶ ki se v sunizmu priznavajo samo bližnji moški sorodniki iz plemena Kurajš. Za prvega kalifa priznavajo Ebu Bakra, ki je tako kot Mohamed združeval politično in versko oblast. V času tretjega kalifa je prišlo prvič do opaznejše ločitve med politično (izvajal jo je kalif) ter versko oblastjo (vedno izrazitejše jo je predstavljal nastajoči razred verskih izvedencev³⁷). V prihodnosti je odnos med kalifom in ulemami nihal med medsebojno popolno usklajenostjo ali sovražnostjo. Osnova za obnašanje sunitov sta Koran in Hadisi (vsako spremembo, ki ni v skladu s suno, se šteje za sunito kot napačna). Pri tem je predvsem zanimiv pomen različnih inovacij, za katere

³⁵ Izvira iz besede suna, ki pomeni običaj. Suna naj bi pomenila način življenja katerega so živeli Mohamed in njegovi privrženci.

³⁶ Prvič se je ta izraz uporabil v času Abu Bakra in pomeni naslednik alahovega preroka.

³⁷ Uleme.

suniti menijo, da so negativni ali pozitivni. Tako suniti obravnavajo številne zahodnjaške navade kot negativne, tehnološki in vojaški razvoj pa kot pozitivne inovacije. Vendar moramo pri tem opozoriti, da je sunizma ne smemo poenostavljati, saj obstajajo znotraj sunizma različne pravne šole³⁸. (Smrke, 2000: 267; Internet L)

2.4.2 Šiizem

Šiiti predstavljajo danes 10 % števila muslimanov. Ne priznavajo prvih treh kalifov, ki jih priznavajo suniti, saj je za šiite legitimni naslednik Mohameda četrti kalif Ali, ki je bil mohamedov bratranec in poročen z njegovo hčerko Fatimo. Mnenje šiitov je, da ga je Mohamed pred svojo smrtjo uvedel v celotne skrivnosti islama, on pa naj bi to znanje prenesel na svoja sinova, Huseina in Hasana.

Šiiti so trdili, da morajo biti nasledniki Mohameda izbrani med njegovimi družinskimi člani. Kar pa ni šlo tako zlahka, saj je Ali postal kalif šele po uboju Osmana, pa še to samo za kratko obdobje (656-661). Ajša (Mohamedova najmlajša žena) se je prva obrnila proti njemu in zbrala okrog sebe nekdanje Alijeve tovariše. Zato je bil Ali prisiljen oditi v izgnanstvo. Leta 656 se je spopadel z Ajšinimi privrženci (prvi oborožen spopad med muslimani) in bitko dobil. Že po nekaj spopadih ga je sreča zapustila; leta 661 je bil ubit iz zasede. Tedaj so šiiti, ki jih je združil okoli sebe, usmerili vse upe v njegovega sina Hasana, vendar bil ta umorjen leta 680, kmalu zatem pa še njegov brat Husein, njegovi tovariši in več članov njegove družine. Tragična usoda Alijevega rodu je iz šiitov naredila gibanje mučenikov, iz Alija pa simbol za pravične in šibke, ki jih zatirajo močnejši. Razkol med zagovorniki (šiiti) in nasprotniki (suniti), ki so bili v večini, je postal popoln. Mohamedovi nasledniki se v šiizmu imenujejo imami.³⁹ Imam naj bi bil nezmotljiv in božanski; obravnavajo ga kot šesti steber islama, kar je bistvena razlika od sunizma. Imami so duhovne vodje človeštva, prijatelji Boga. Znotraj šiizma zavzemajo imami posebno mesto. Za šiizem je konec prerokov šele začetek resničnega prijateljstva z Bogom, ki poteka pod vodstvom imamov. Šiiti menijo, da v vsakem obdobju živi en

³⁸ Hanifiti, malikiti, hanbaliti.

³⁹ Prvi trije imami so Ali, Hasan in Husein.

imam, ampak je lahko neviden (kot je sedaj). Tako imamo v šiizmu različne smeri. Osnova za različne smeri znotraj šiizma je priznavanje števila imamov. Tako na področju Irana in Pakistana prevladujejo Imamiti, ki so največja skupina znotraj šiizma in priznavajo dvanajstiški šiizem, kjer ima pomembno vlogo t. i. Skriti imam, al-Mahdija, ki je v sedanjem času trenutno zakrit, vendar je za institucijo imameta bistvenega pomena. Šele dvanajsti imam zaokroži poslanstvo vseh imamov. Tukaj je potrebno omeniti še nekaj dejstev iz zgodovine: enajstega imama, al- Askarija, je abasidska policija zadrževala kot ujetnika v taborišču v Samari (severno od Bagdada). Tam je umrl star kot 28 let, istega dne pa je za sedemdeset dni izginil njegov mladi sin, tedaj star pet let. S tem se je začelo t. i. malo zakritje, ki pa postane bistvenega pomena, saj ta otrok, »nesojeni« dvanajsti imam, postane simbol šiizma. Ker skriti imam ni bil viden, je imel štiri predstavnike, ki so stopali v stik z njim. Zadnji izmed teh štirih predstavnikov je svoje poslanstvo sklenil z besedami: *“Zdaj zadeva pripada samo še Bogu.”* Tako se je začelo t. i. Veliko zakritje, ki obvladuje šiitsko zavest že več kot deset stoletij. Ostale skupine priznavajo pet imamov (Zaiditi) oz. sedem imamov (Ismaiti oz. sedmiški šiizem) (Smrke, 2000: 269-270; Internet L).

2.4.3 Vahabizem

Osnova za vahabizem so karidžiti, ki so zavrnili sunite (posebno pravico do politične prevlade ima samo Mohamedovo pleme Kurajš) in šiite (pravico do politične prevlade in verske prevlade ima sorodstvo Mohameda). Ustanovitelj vahabizma je bil v 18. st. Mohamed Ibn Abdul Vahab, ki je zagovarjal skrajno pravoverno tolmačenje muslimanske zakonodaje iz 8. st. Nasprotoval je čaščenju preroka Mohameda; obsojal muslimane, ki so molili pred oltarji svetih mož; kritiziral navado bogatega označevanja grobov ter označeval šiitske in nekatere sunitske (vključno z instanbulskim sultanom) kot heretične in hinavske. Zaradi svojih pozivanj je bil izgnan ter je na svoji poti srečal emirja Ibn Sauda, ki je slovel kot razbojnik. Ibn Saud ga je z veseljem sprejel, saj je kmalu uvidel, da lahko Vahabovi nauki koristijo njegovim vojaškim ambicijam. Ibn Vahab je nudil teološko opravičilo za skoraj vse, kar je Ibn Saud hotel doseči: permanentni džihad, ki je vključeval plenjenje muslimanskih naselbin in mest na

arabskem polotoku; zavračanje kalifa; uvajanje stroge discipline pri lastnih ljudeh in na koncu uveljavitev njegove oblasti nad sosednjimi plemeni v poskusu združitve arabskega polotoka. Tako so do l. 1792 strli odpor sosednjih plemen in si podredili mesta Riad, Kardž in Kasim. Ker se nasprotna plemena niso uspela združiti in upreti vahabitom, je to omogočilo, da so l. 1801 napadli najsvetejše mesto šiitov Karbalo in oplenili svetišča ter pobili pet tisoč njegovih prebivalcev. Njihov vzpon so prekinili turške sile, ki so l. 1818 premagale vahabitske sile in osvojile njihovo prestolnico Deraijo.

Drugi vzpon vahabizma se je zgodil v drugi polovici 19. st., ko so se povezali z britanskim imperijom in ko je evropski imperializem samo še čakal na propad turškega cesarstva. To jim je omogočilo prevlado na celotnem arabskem polotoku, uspelo pa jim je predvsem z zavzetjem brez hrupa, oz. da so z britansko pomočjo kupili po 1. svetovni vojni ozemlja sosednjih plemen. Glavni razlog so velikanske zaloge nafte na arabskem polotoku, kjer je Ibn Saud nato odobril koncesijo sedanjim resničnim vladarjem arabskega polotoka, ZDA. ZDA savdskemu kralju izplačujejo milijone dolarjev kot pomoč za razvoj države ter si pri tem zatiskajo oči, saj v Savdovi Arabiji obstaja močna diskriminacija nevahabitov (prepovedano je zasebno in javno izpovedanje neislamske vere, v kar spada tudi šiitski islam; diskriminacija žensk itn.). To neprivlačno lastnost so ZDA nadomestile z velikanskimi zalogami nafte na tem področju (Ali, 2002: 73-86; Smrke, 2000: 271).

3 FUNDAMENTALIZEM

Da bi lahko govorili o versko motiviranem islamskem terorizmu, moramo poiskati njegove temelje delovanja - fundamentalizem. Fundamentalizem je posebna oblika religiozno-političnega aktivizma, ki ni značilna samo za islam (četudi najprej pomislimo na islamski fundamentalizem), ampak ga je zaznati tako v judaizmu in krščanstvu.⁴⁰ Prizadeva si spremeniti moderno civilizacijo, ki temelji na dediščini razsvetljenstva in

⁴⁰ "Fundamentalizem je protestantsko gibanje v ZDA, ki terja dobesedno razumevanje svetega pisma, dosledno izpolnjevanje cerkvenega nauka in odstranitev razvojnega nauka iz šole." (Leksikon Cankarjeve založbe, 1984: 270)

sekularizma ter jo preoblikovati v soglasju »z absolutno avtoriteto božje besede oz. nezmotljive resnice božjega razodetja, kakršnega prinašajo sveti spisi od Korana do Svetega spisa« (Debeljak, 1995: 20-21). Fundamentalizem je svoj naziv dobil po dvanajstih brošurah z naslovom *The Fundamentals: A Testimony To The Truth*, ki so izšle med letoma 1910 in 1913. S temi knjigami so konzervativni protestantski teologi želeli zavrniti očitke in nazore liberalnih protestantov ter izobraziti verne v poglobitnih točkah vere. Pri svojem delovanju se fundamentalizem sklicuje na nezmotljivo in absolutno avtoriteto svetih spisov ter nasprotuje konceptom in vrednotam sodobnosti. V njih vidi vzrok za zmedo, zbeganost in dezorientacijo sodobnega človeka. Poglavitni cilj je vrniti božjim zakonom primat nad človeškimi zakoni ter posledično s tem preoblikovati razmerje med religijo in državo. V skrajnih primerih (to velja predvsem za radikalni islamizem) so se fundamentalisti pripravljene zateči k oboroženemu boju ali k terorističnim dejanjem proti populaciji nevernih, nepravovernih in nelojalnih ali celo proti vladam sekularnih držav. Fundamentalisti izhajajo iz domneve, da vzroki različnih družbenih problemov (kriminal, droge, prostitucija ...) izvirajo predvsem iz odsotnosti religioznega cilja in absolutne avtoritete boga. Zaradi tega zahtevajo preoblikovanje sodobne družbe in priznanje absolutne božje avtoritete, saj lahko samo tako postanejo družbe smiselne, varne in moralne (Debeljak, 1995: 20-34).

Sorodna pojma fundamentalizmu sta tradicionalizem in konzervativizem. Tako so po Debeljaku⁴¹ tradicionalisti Amiši, kateri v svojem življenju sledijo religioznim voditeljem, ki neprestano poudarjajo pravilo strogega religioznega in moralnega stila (dobesedno razlago Svetega pisma, medsebojno socialno pomoč, skromna oblačila, pacifizem). Tako so se oddaljili od zunanjega sveta in nočejo z njim imeti nobenega odnosa (razen tega, da plačujejo davke) in so do zunanjega sveta pasivni.⁴²

Primer konzervativizma pa so ortodoksni Judje, ki so prav tako pasivni do zunanjega sveta, vendar se za razliko od Amišev niso popolnoma izolirali od modernih pridobitev ter imajo še zmeraj stik z zunanjim svetom. Svoje življenje ortodoksni Judje usmerjajo v

⁴¹ Drugačno mnenje od Debeljaka ima Slavoj Žižek. Za njega so pravi fundamentalisti ravno Amiši in ortodoksni Judi, ki nimajo nobenega zavidanja do zunanjega sveta. Sledijo svoji poti, kateri zaupajo in jih prav nič ne zanima, kaj se dogaja v zunanjem svetu (Internet N).

⁴² Živijo brez elektrike, avtomobilov ipd. in z zunanjim svetom nimajo skoraj nikakršnega stika.

konzerviranje vsebin in form razmišljanja ter delovanja na takšen način, da moderne tehnike ne upoštevajo, kljub temu, da v takšnem okolju živijo.

Za razliko od fundamentalistov niti tradicionalisti niti konservativci ne poznajo sistematičnega pridobivanja novih članov ali poskusov spreobračanja drugačno mislečih ter imajo negativen odnos do dosežkov moderne dobe, kar je značilnost fundamentalizma.⁴³ (Debeljak, 1995: 15-20).

Dandanes so fundamentalistična gibanja zelo priljubljena, ker so preprosta⁴⁴ in imajo nehierhično obliko gibanj. Preprostost je osnovni pojem za fundamentalizem, kar se kaže tudi pri islamskih fundamentalističnih gibanjih, ki zagovarjajo oživitev šarije⁴⁵ in pri tem poenostavljajo njeno zapletenost. Sveta besedila morajo vsebovati preprosta izročila, da jih lahko razume vsak posameznik ter naj bi omogočala, da ima vsak posameznik osebni stik z bogom na osebni ravni in brez kakršnihkoli posrednikov. Obenem je preprostost pomembna tudi zaradi možnosti zapletanja v detajle, kar lahko privede do večje možnosti nestrinjanja. Skupna značilnost fundamentalističnih gibanj je, da si oblikujejo neko skupino za sovražnika, proti kateremu se bojujejo. Tako imamo različne fundamentalistične skupine: v Nigeriji je to evrokrščanstvo, v Ulstru je sovražnik katoliška cerkev, v Izraelu Arabci na zasedenih ozemljih in obratno. Fundamentalistična gibanja se med seboj razlikujejo glede na različne dejavnike, predvsem na značilnosti družb, znotraj katerih obstajajo.

4 ISLAMSKI FUNDAMENTALIZEM

V sedemdesetih letih 20. stoletja so se tudi v islamskih državah pojavila gibanja, ki jih štejemo med fundamentalistična, saj je njihov cilj reislamizacija muslimanskih držav. Istočasno se bojujejo proti svojim sekularnim vladam oz .vladam, ki naj bi bile sekularne ali premalo islamske. Islamska fundamentalistična gibanja se med seboj razlikujejo po stopnji radikalnosti in po metodah, ki jih pri svojem delovanju uporabljajo. Te metode so

⁴³ Kalifat, katerega bi ustanovil bin Laden, bi dovoljeval uporabo znanja in visoke tehnologije.

⁴⁴ Fundamentalizem ne nasprotuje tehnološkimi in znanstvenimi dosežkom človeške civilizacije.

⁴⁵ Popolna predanost bogu in njegovemu zakonu.

lahko revolucionarne (nasilje, terorizem) ali pa mirne (demokratska pot). Po Jevtiću obstaja fundamentalizem v uradno priznanih državnih ustanovah (teološke šole), fundamentalizem teološko izobraženih ljudi (ki se ločijo od tistega, kar zastopa država) in fundamentalizem v gibanjih vernikov (nimajo teološke izobrazbe, so pa ponavadi najbolj militantni in radikalni nosilci širjenja islama).

Pri razlagi definicije islamski fundamentalizem zaradi neenotne definicije naletimo na problem. Definicije mnogih avtorjev se med seboj zelo razlikujejo. Nekateri avtorji⁴⁶ tako trdijo, da je izraz islamski fundamentalizem neprimeren za uporabo na islamskem področju, ker izvira iz drugačnega (zahodnega) kulturno-družbenega področja. Pri razlagi islamskega fundamentalizma se pojavljajo tudi drugi pojmi, npr.: islamski revivalizem ali verska obnova, islamski reformizem, islamska modernizacija, arabski nacionalizem ter islamski radikalizem.

4.1 Islamski revivalizem

Gibanje za vzpostavitev stare islamske skupnosti imenujemo islamski revivalizem. Nastal je v 18. stoletju in je trajal do približno konca 19. stoletja, ko se je začel prepletati z islamskim reformizmom. Gre za težnjo po ponovni uveljavitvi že znanega družbenega stanja, ki je obstajalo v zlati dobi islama ter naj bi temeljilo na humanosti in pravičnosti.

Glavne značilnosti islamskega revivalizma so:

- vrnitev staremu islamu kot religiji edinega Boga (upor proti različnim inovacijam v veri in nevernikom),
- odpor revivalizma do evropske trgovine in množičnega prihoda nemuslimanov, kar je privedlo do obuditev ideje o sveti vojni⁴⁷ v različnih revivalističnih gibanjih,⁴⁸
- pričakovanje novega vodje pri sunitih in šiitih, ki naj bi popeljal muslimane v boj proti nevernikom.

⁴⁶ Še posebej islamski avtorji, a tudi posamezni zahodni avtorji.

⁴⁷ Džihad.

⁴⁸ Padrijevo revivalistično gibanje na Sumatri, Shadidovo revivalistično gibanje v Indiji ...

Islam je po zatonu treh največjih imperijev⁴⁹ začel slabeti tako politično kakor tudi duhovno. Za propad sta bila odločilna predvsem dva dejavnika, in sicer evropska ekspanzionistična trgovina, ki je bila pogosto podprta z vojaškimi sredstvi, in pojavi množične kolaboracije lokalnih oblastnikov ter modernizacija družbe, kar je bil posredni učinek trgovine. Evropske sile so si v določenih primerih prilastile politično vodenje določenih ozemelj, v ostalih primerih pa so lokalne vodje spravili v podrejen položaj, ker so postali popolnoma odvisni od evropske trgovine. Tako je bila npr. Arabija centralno britansko območje za proizvodnjo začimb. S to dejavnostjo so Britanci uspeli uničiti staro arabsko trgovino, kar je povzročilo poskus obuditve stare vladavine. Tako je nastalo Al Wahabovo gibanje⁵⁰ v Arabiji (med l. 1703–1792), ki zaradi premajhne množičnosti ni doseglo kakšnih večjih uspehov, je pa vahabizem imel pozneje pomembno vlogo v zvezi z Savdsko kraljevo družino. Revivalizem je predvsem poskušal s svojim delovanjem na periferiji, kjer je združeval posamezna plemena,⁵¹ tako da so jih bodisi evropske ali lokalne sile zatrla in porazile zaradi svoje boljše organiziranosti ter sodobnejše oborožitve (Choueiri, 1997: 253-269).

4.2 Islamski reformizem

Islamski reformizem stremi k vračanju k avtentičnim temeljnim islamske skupnosti, ki bi temeljila na osnovah islamske samostojnosti. Osnovna ideja islamskega reformizma je obnovitev izvirnega islamskega duha, ki se ga postavlja kot obrambo neislamskemu svetu. Začetki islamskega reformizma se kažejo že v 11. stoletju, ko jo je prvi omenil islamski teolog Abu Hamida el-Ghazal. Tako je tudi kraljeva družina Saud⁵² v začetku 19. stoletja sprejela idejo islamskega reformizma in tako zavrača vso sodobnost v veri ter se zavzema za čisto razumevanje Sune in Korana. Islamski reformizem je značilen predvsem za gibanja, ki so nastala na prehodu iz 19. v 20. stoletje. Takratni arabski svet

⁴⁹ Otomanski, Perzijski in Mogulski (Indija) imperij (Choueiri, 1997).

⁵⁰ Vahabizem.

⁵¹ Ni bilo prav velike množičnosti.

⁵² Še zmeraj na oblasti v Savdski Arabiji.

je bil neenoten, saj so evropske sile nadzirale večino islamskega sveta. Otomanski imperij je izgubljal svojo moč, Indija pa je bila pod vladavino britanskega imperija in obenem so jo pestile tudi muslimansko-hindujska nasprotovanja. Zaradi takega stanja so se pojavile prve sekularne organizacije,⁵³ ki so začele ločevati islam od države. Kot odgovor na tako stanje se je pojavil islamski reformizem, ki je v nasprotju z islamskim revivalizmom gledal na muslimane kot globalno skupnost⁵⁴ ter poskušal obuditi islam na miselni ravni proti evropskim zahodnim idejam, ki so preplavile islamski svet. Obenem poskuša reformizem preoblikovati islam s svežimi idejami, ki izhajajo iz njegovih osnovnih temeljev. Najbolj znana islamska reformista sta bila al Afgani in Mohamed Abduh. Zavzemala sta se za panislamsko idejo,⁵⁵ na podlagi katere bi osvobodili svet islama pred evropskim izkoriščevanjem. Pri tem pa sta pozabila, da takšno povezovanje prepušča preveč prostora lokalnim in nacionalnim interesom, kar je privedlo do tega, da svojih ciljev nista mogla uresničiti (Choueiri, 1997: 253-269).

4.3 Islamska modernizacija

Islamska modernizacija se je pojavila ob koncu 19. stoletja, ko so se pojavili prvi islamski modernizatorji, ki so hoteli v islamsko skupnost vnesti nekatere reforme na osnovi evropskega načina življenja. Poglavitni vzrok za te reforme je bila evropska ekspanzija. Omenjene reforme naj ne bi bile v nasprotju z Koranom,⁵⁶ ampak naj bi bile le moderna in racionalistična interpretacija Korana. Poglavitni nosilci modernizacije so bili arabski intelektualci, ki so se šolali v Evropi. Modernizacija je svoj vrh dosegla z osvoboditvijo izpod kolonialnih sil ter s pojavom Arabcem sicer tujega nacionalizma.⁵⁷ Tako je bilo potrebno zgraditi ustrezno državo, ki naj bi temeljila na evropskih

⁵³ Gibanje Mladoturkov pod vodstvom Kemala Paše, Šahovska hiša Pahlavijev v Iranu ...

⁵⁴ Panislamizem.

⁵⁵ Zavzemala sta se za povezovanje islamskih držav (potrebna bi bila močna organizacija z močno vojsko) v protievropsko zvezo.

⁵⁶ Četudi so te reforme v bistvu bile v nasprotju s Koranom.

⁵⁷ Po Koranu so vsi ljudje enaki, razlikujejo se samo po stopnji pobožnosti.

demokratskih načelih, četudi države niso bile demokratične. V državah so potekali procesi sekularizacije,⁵⁸ tako so se tudi pojavila prva gibanja za zaščito človekovih pravic, feministična gibanja ipd. Proces modernizacije je zajel celotni arabski svet in ga tudi spremenil, saj se je spremenil sistem norm in vrednot. Vendar je pri procesu modernizacije potrebno vedeti, da so se pojavila ob modernizaciji tudi prva radikalna fundamentalistična gibanja, ki so dobila moč ob kasnejšem težkem socialnem in gospodarskem stanju v arabskih državah (Milot, 1982: 127–130).

4.4 Arabski nacionalizem

V začetku 20. stoletja je kolonializem začel izgubljati svojo moč in prevladoval je nacionalizem. Pri tem je potrebno poudariti, da je težko govoriti o arabskem nacionalizmu, oz. islamskem nacionalizmu, saj so nacionalizem podpirali tudi pripadniki drugih ver, ki so živeli v islamski skupnosti. Nacionalizem je imel za Arabce tako združevalni kot tudi razdruževalni pomen. Arabci so se združevali v imenu panislamske ideje, ki jim je služila kot združitev v boju proti tuji nadvladi. Po doseženem uspehu se je pojavil razdruževalni del nacionalizma, saj so se pojavili nacionalizmi novoustanovljenih držav, ki so bili močnejši od panislamske ideje. To je privedlo do razpada Otomanskega imperija in celo do medsebojnih vojn med arabskimi državami. Arabski nacionalizem se najbolj kaže v izraelsko–arabskem sporu glede palestinskega ozemlja.⁵⁹

⁵⁸ Turčija, Iran, Tunizija ...

⁵⁹ Arabski nacionalizem se lepo kaže v konfrontaciji s cionizmom. Na območje Palestine, obljubljene dežele Judov, se po koncu 2. svetovne vojne priseljevalo vse več Judov iz vsega sveta. Tako so spori med Arabci (Palestinci), ki prebivajo na tem območju, in na novo naseljenimi Judi samo naraščali, kar je privedlo do tega, da so leta 1948 združene arabske sile napadle novo ustanovljeno državo Izrael. O tem problemu bom obširneje pisal kasneje.

4.5 Sayyid Qutb in islamski radikalizem

Začetnik islamskega radikalizma naj bi bil Sayyid Qutb, ki je bil radikalni kritik državnega režima Abdela Naserja v Egiptu. Rodil se je leta 1906 v severnem Egiptu in je večino svojih del napisal v zaporu, kjer je preživel petnajstletno kazen zaradi radikalnih stališč in kritik državnega režima. Njegovo najpomembnejše delo je Znamenja na poti,⁶⁰ v katerem je predstavil svoje poglede na egiptovsko in širšo muslimansko skupnost. Qutb trdi, da prava islamska skupnost nikjer več ne obstaja ter da skupnost po njegovem mnenju ne more biti islamska, če v njej ne obstajajo islamski zakoni, kljub temu, da njeni pripadniki molijo, se postijo in romajo v sveta mesta. Vsi muslimani, ki so sprejeli zahodne zakone, si več ne zaslužijo imena muslimani in so s svojimi dejanji stopili na stran sovražnikov islama. Največji sovražnik islama je njegov notranji sovražnik, ki ponuja legitimnost islamskim sistemom. Qutb je družbeni sistem razdelil na dva dela, na red islama po zgledu Mohamedove skupnosti, in na red ignorance, ki ne spoštuje islamskih zapovedi in vrednot. Reda med seboj nista združljiva, zato verujoči ljudje in sekularisti⁶¹ nikoli ne bodo zmogli živeti skupaj. Seveda je obstoj takih različnih skupin v eni družbi nemogoč in tako pride do konfrontacije med skupinama ter zmage pravih muslimanov oziroma pravovernih. Qutb navaja, da bi se morali za rešitev celotne islamske skupnosti obraniti pred tistimi, ki napadajo islam–pred krščanskimi imperialisti, ki podpirajo muslimanske sekularne vlade, in pred Judi, ki so izumili tako kapitalizem kot tudi komunizem.

Najpomembnejše za njega je, da islam ni samo vera, ampak je najpomembnejše gibanje za osvoboditev človeka, po katerem ne bo več prostora za nobeno drugo ideologijo. Džihad razume kot prizadevanje na božji poti, v katero spadata tako oboroženi boj in miroljubna dejanja, čeprav je oboroženi boj najučinkovitejši način za doseg cilja. Pravi musliman se mora vojskovati in pridigati, se ne sme bati smrti, saj ve, da ga čaka v rajju večno življenje.

⁶⁰ Zaradi izdaje te knjige je bil obtožen izdaje ter obešen pomladi leta 1966. Prav zaradi svoje mučeniške smrti je njegov nauk še danes zelo živ med radikalnimi islamskimi fundamentalisti.

⁶¹ Qutb jih imenuje sile zla.

V svojih delih zagovarja stališče, da se morajo muslimani bojevati za islam v praksi in obenem izraža svoje nezadovoljstvo do neislamskih pravnih ter moralnih norm, ki so jih v tistem času v Egiptu uvedli kolonialisti. Njegovi pogledi so bili odziv na arabski nacionalizem,⁶² islamski reformizem in islamski modernizem. Zagovarjal je nasprotje med islamom in zahodno civilizacijo, oz. izključeval vrednost ostalih družbenih sistemov ter vrednot glede na islam. Zanimivo pri tem je, da ni imel negativnega mnenja o tehničnih izumih, saj je zagovarjal močno vojaško organizacijo. Tako so nastala številna radikalna gibanja,⁶³ na katere je imel Qutb zelo velik vpliv, saj so ga imeli za svojega duhovnega vodjo. Qutb je zelo strog tudi v svojih ocenah do drugih religij. Tako za judaizem trdi, da po rojstvu islama ni več religija, ampak samo gmota nepovezanih verovanj in obredov, o krščanstvu pa meni, da ga pesti pomanjkanje najosnovnejših posvetnih prepisov, ki zadevajo družbo in vladanje (Jevtić, 1987: 242-247).

V sedemdesetih in do sredine osemdesetih let je v islamskih gibanjih prevladovala Qutbova revolucionarna ideja reislamizacije, ki se je kazala v različnih oblikah.

4.5.1 Reislamizacija od spodaj

Gre za reislamizacijo vsakdanjega življenja posameznika (običaji hranjenja, molitev, oblačenja; odnosi med spoloma, odnos do izobraževanja ...). Poglavitna naloga je reislamizacija celotne družbe preko uveljavitve islamskega načina življenja v manjših družbenih skupinah, ki živijo znotraj obstoječih družb. Prvi takšen primer so bile islamske skupnosti,⁶⁴ ki so bile ustanovljene že l. 1927 v Indiji in so bile namenjene zaščiti manjšinskega muslimanskega prebivalstva pred prevlado večinskega hindujskega prebivalstva ter pred prevlado hindujskega načina življenja. Pripadniki teh skupnosti so

⁶² O nacionalizmu ima Qutb zelo zanimivo mnenje, saj meni, da so ateizem, satanski rasizem in nacionalizem glavni sovražniki islama. Tako je mnenja, da je nacionalizem prirojen celotnemu človeštvu, ter da je prihod islama in Mohameda dvignil Arabce nad vse ostale ljudi in da so tem presegli nacionalizem.

⁶³ Muslimanski bratje v Egiptu ...

⁶⁴ Imenovale so se Jama'at Al Tabligh (Skupnosti za širjenje islama).

se ravnali po navodilih priročnika,⁶⁵ ki je člane teh skupnosti vodil v reorganizacijo njihovega življenja po prerokovem zgledu vse do najmanjših podrobnosti. Skupnosti zavračajo kakršnokoli obliko modernega življenja, ki ni navdahnjeno z življenjem Mohameda, hkrati pa tudi različna socialistična in nacionalistična gibanja v islamskih državah. V petdesetih letih 20. stoletja so se takšne skupnosti razširile povsod po svetu in postale največja islamska transnacionalna organizacija. Ker so se v sedemdesetih letih islamski imigrantje v evropskem prostoru znašli v podobnem položaju kot muslimani v Indiji, so se tudi v Evropi izoblikovale skupine, ki so se z načinom življenja oddaljile od brezbožnih družb, znotraj katerih so živele. Oblasti so do teh skupin, za razliko do militantnih islamistov, imele vzdržno politiko. Omenjene skupine so bile uspešne na tistih področjih, kjer državne ustanove niso bile uspešne (dobrodelne ustanove, izobraževanje otrok v koranskih šolah, rekrutiranje brezposelnih v mošejah namesto na ulici ...) in to ob nizkih stroških v primerjavi s sredstvi, ki bi jih morale oblasti držav namenjati za odpravo revščine. S temi dejavnostmi so te skupnosti odvrnile svoje člane od antisocialnega ter delikventnega vedenja in s tem tudi od militantnih fundamentalističnih skupin. Vendar se je odnos oblasti kasneje v osemdesetih letih spremenil, ko so te skupnosti obvladovala velika območja ter so s tem postala nepogrešljiv posrednik med državo in prebivalstvom. Tako so skupnosti postale del političnega življenja.⁶⁶

4.5.2 Reislamizacija od zgoraj

Glavni namen je družbeni prevrat⁶⁷, na čelu katere so bile univerze. Glavni vzrok za to je bil, da je takratna oblast v svoji politiki množičnega izobraževanja⁶⁸ odprla univerze za veliko množico mladih ljudi, vendar šolska infrastruktura ni bila zmožna prenesti teh

⁶⁵ Ryadh Al Salihin (Vrt pobožnih prednikov), sestavljen iz verzov in stavkov svetih islamskih spisov, ki se nanašajo na preroka.

⁶⁶ To se je tudi zgodilo v muslimanskih državah (prvi tak primer je bila zmaga Islamske fronte odrešitve v Alžiriji v letu 1990 na prvih svobodnih volitvah po letu 1962).

⁶⁷ Prevzem pglavitnih struktur, ki so potrebni za vodenje države.

⁶⁸ Množično izobraževanje je bistveni pogoj za gospodarski napredek.

obremenitev. Zaradi tega so profesorji organizirali plačljive zasebne ponovitve svojih predavanj, kar so fundamentalistična gibanja izkoristila za svoje brezplačne ponovitve predavanj. Tako so se gibanja lahko udeležila študentskih volitev, kjer so pobrali večino oz. skoraj vsa mesta študentskih predstavnikov. Fundamentalisti, ki so zagovarjali reislamizacijo islamskih držav od zgoraj, so dosegli največji uspeh z revolucijo v Iranu. Zaradi Qutbovih besedil je prišlo do preoblikovanja oz. do homogenizacije ekstremističnih islamskih gibanj, vendar moramo pri tem opozoriti, da Qutb nikjer v svojih besedilih ne poziva k umoru. Zato mu ne moremo neposredno pripisati odgovornosti za teroristična dejanja skrajnih islamskih skupin. Tako nekateri avtorji menijo, da je napomembnejši Qutbov odnos do oboroženega spopada in vojne⁶⁹ (Jevtić, 1989: 245-246) .

5 ISLAMSKI RADIKALIZEM

Za doseg svojih ciljev so islamski fundamentalisti oz. radikalne islamistične organizacije ponavadi dobro organizirani, četudi se lahko zgodi, da takšne organizacije nastanejo spontano. Pri svojem delovanju uporabljajo različne metode in načine delovanja, ki jih bom predstavil v nadaljevanju, še posebej teroristična dejanja, ki so najpogostejša oblika delovanja radikalnih islamističnih organizacij.

Radikalni islamizem ima štiri osnovne cilje:

- osvajanje individuma,
- osvajanje nacionalnih držav in uveljavitev islamske ureditve ter šeriatskega prava,
- rušenje meja med islamskimi državami ter vzpostavitev svetovnega islamskega imperija,
- širjenje islamskega imperija do skrajnih meja sveta, torej popolna islamizacija človeštva.

Napoved o doseganju ciljev temelji na prepričanju, da v islamskem svetu, kjer so muslimani večina, ni ovir, ki bi se lahko na dolgi rok uprle pritisku islamskega

⁶⁹ Najučinkovitejše sredstvo za strmoglavljenje oblasti, ki vladajo po zahodnih, neislamskih zakonih.

radikalizma. Vzpostavitev zahodnih oblik demokracije namesto sedanjih napol diktatorskih ali na videz demokratičnih – lahko samo pospeši oz. že pospešuje zmagoslavje islamskega radikalizma, katerih glavni vir so vedno večje siromaštvo in visoka nataliteta v islamskem svetu. Vladajoče elite v islamskih deželah se niti ne poskušajo resneje postaviti proti islamskemu radikalizmu, saj se zavedajo, da bi lahko odločnejši odpor izzval nasprotno učinke. Vladajoče elite skušajo na posredne načine ohraniti oblast, tako da javno in na različnih ravneh izražajo ideje in ideale, ki so podobni retoriki radikalnih fundamentalistov. Velika vlaganja v svetovno širjenje islama, v gradnjo džamij po deželah, kjer so muslimani v manjšini, jasno kažejo na prizadevanje, da bi vladajoče elite pridobile legitimizacijo v očeh množic. Tako je prizadevanja, da bi se nekatere arabske države zedinile, potrebno gledati v luči tretjega cilja islamskega radikalizma. Četrta, po mojem mnenju najpomembnejši cilj radikalnega islamizma, je vloga muslimanov iz nevernih dežel, ki imajo vlogo avantgarde na poti k osvajanju sveta.⁷⁰

Bistveni del radikalnega islamizma je džihad, ki ga lahko v tej luči razumemo v treh pomenih: »pomeni boj pri samemu sebi, boj za širjenja islama, torej boj proti nevernikom, in boj proti slabim muslimanom«. Za muslimane je svet razdeljen na:

- hišo islama (dar-al-islam), kjer veljajo islamski zakoni pravičnosti,
- hišo vojne (dar-al-harb), kjer veljajo islamu nasprotne vrednote (ne obstajajo pogoji za osebno in družbeno varnost).

Ker muslimani verjamejo, da je islam edina prava vera, je njihova edina naloga meje hiše islama čim bolj razširiti. Glavni instrument za uresničitev zadane naloge je džihad. Tukaj moram poudariti, da nasilje ne nastopa kot obvezni stil urejanja odnosov med hišo islama in hišo vojne, saj se za uveljavitev naukov uporabljajo tudi ekonomska in politična sredstva. V islamski tradiciji je razširjena delitev na veliki in mali džihad. Pri velikem

⁷⁰ Tako je turški politik Nazmi Arifi v intervjuju za časnik Preporod (Sarajevo, 16/1991) izjavil, da se bo Evropa zaradi vstopa Turčije v EU islamizirala: *Evropa se zaveda potencialov in številčnosti Turčije. Logično je, da se Evropa Turčiji ne bo postavljala po robu. Poleg tega je biti musliman v Evropi nekaj povsem običajnega. Čez deset let bo vsak drugi prebivalec Evrope musliman, kajti visoka nataliteta muslimanskih narodov, ekonomske migracije iz islamskega sveta v Evropo, padec natalitete pri evropskih narodih in prehod v islam so dejstva, ki jih Evropa hočeš nočeš mora sprejeti.*

džihadu gre za spiritualni boj, boj za čistost duše, medtem ko gre pri malem džihadu za pravično bojevanje in uporabo nasilnih sredstev z namenom obrambe (če je človek napaden, ima po pravico zaščititi svoje življenje in imetje) (Debeljak, 1995: 58).

Veliko bolj strog do džihada je Bruno Etienne, ki trdi, da je idealna država, h kateri težijo muslimani, že obstajala, in sicer je bila to politična ureditev v času Mohameda in prvih štirih kalifov. Džihad po njegovem mnenju ni sam sebi namen, ampak je sredstvo, s katerim bo islam zavladal svetu. Tako ima džihad štiri glavne značilnosti:

- ima značaj obveznosti,
- je verska obveznost, ki odpira vrata raju,
- izvaja se z oboroženo akcijo, kateri glavni namen je širjenje islama,
- ostaja dolžnost vse do konca, dokler univerzalnost religije ne bo uresničena.

(Etienne, 1987: 214-220)

Temelj delovanja radikalnih islamistov sta dve temeljni knjigi islamske vere: Koran in Hadisi. Koran dopušča samo dve stanji: vojno ali začasno premirje, ki ga upravičuje šibkost muslimanov. Toda takoj ko številčno prevladajo in postanejo močni, je vsakršno premirje izdaja koranskih zapovedi. Hadisi je povzetek Mohamedovega delovanja, kot so ga opisali njegovi spremljevalci in je temelj za šarijo. Pri tem se je pojavil problem, saj so nekatere sure iz Korana med seboj nasprotujoče in se med seboj izključujejo. Tako so sure, ki so bile napisane v Meki, veliko bolj miroljubne v nasprotju od sur, ki so bile napisane v Medini in imajo veliko višji pravni značaj. Tako lahko islamski fundamentalisti ali njihovi teologi vzamejo osnovo za odnos iz različnih delov Korana. Primer tega problema se kaže v odnosu do Judov. V prvih surah piše o miroljubnem odnosu do njih, v drugem delu pa so sure veliko bojevitejše in nasilnejše v odnosu do njih (Etienne, 1987: 447-463).

5.1 Pisni viri o nasilju in bojevanju

5.1.1 Koran

V Koranu je opredeljena pravica do:

5.1.1.1 Pravica do izvajanja nasilja nad neverniki

- Sura 8:

12. Tvoj Gospodar⁷¹ je navdihnil Angele: "Jaz sem z vami, opogumite vernike!" V srca nevernikov bom vlil strah, vi pa jih bijte po vratovih in prstih,

13. ker se upirajo Gospodu in njegovemu poslancu! Kdor se upira Gospodu in njegovemu poslancu, bo res strašno kaznovan!

17. Niste jih vi pobijali, temveč Gospod. In nisi ti vrgel, ko si metal, temveč je metal Gospod, da bi vernike skušal, nato pa jih bogato obdaril. Gospod zares vse sliši in vse ve!

- Sura 9:

5. Po koncu svetih mesecev pobijajte mnogobožce, kjer jih le najdete! Zasužnjujte jih in obkoljujte, povsod jim pripravljajte zasede! Če se skesajo in začnejo moliti ter deliti miloščino, jih pustite pri miru, zakaj Gospod zares odpušča in je milosten.

⁷¹ Avtor prevoda Korana je uporabil besedo Gospodar, pri čemer misli na Alaha, kar v arabskem jeziku pomeni edini bog.

- Sura 47:

4. V boju sekajte glave nevernikov, vse dokler ne oslabite njihovih vrst! Ujetnike zvežite, potem pa jih velikodušno osvobodite ali pa zahtevajte odkupnino, dokler traja bojevanje. Tako ravnajte!

5.1.1.2 Pravica do izvajanja nad tistimi verniki, ki so v boju pobegnili

- Sura 3:

169. Tistih, ki so umrli na Gospodovi poti, ne imej za mrtve! Živi so in v obilju prebivajo pri svojem Gospodarju,

170. radostni zaradi tega, kar jim je Gospod naklonil iz svoje dobrote, in veseli zaradi tistih, ki se jim še niso pridružili. Ničesar se ne bodo bali in za ničemer žalovali.

171. Veselili se bodo Gospodovih blagoslovov in milosti, in tega sa so verniki nazadnje vedno nagrajeni.

- Sura 8:

16. Kdor jim tedaj pokaže hrbet – razen tistega, ki se umakne z namenom, da bo znova vstopil v boj ali se priključil drugi skupini – priključite nase Božjo jezo. Pekel, ta strašni kraj, bo njegovo bivališče!

5.1.1.3 Pravica do upora v primeru, če se nad verniki izvaja nasilje

- Sura 42:

40. Sovražnost smete povrniti v enaki meri, toda Gospod bo nagradil tistega, ki bo odpustil in se pobotal. On resnično ne mara hudodelcev.

41. Pred Gospodom ne bo odgovarjal ta, ki bo povrnil storjeno krivico v enaki meri;

42. odgovarjali pa bodo tisti, ki zatirajo ljudi in brez vsakega razloga rušijo red na zemlji. Čaka jih hudo trpljenje!

5.1.2 Hadisi

Hadisi je veliko agresivnejši v upravičevanju nasilja pri širjenju islamske vere:

- **Ibn Masud sporoča Odposlančeve besede:** "Alah je očaran s strani dveh človekov ... omenil je ... Človek se bori za Alaha, njegovi sovojaki so zbežali, toda on dobro ve, kaj sledi tistim, ki so pobegnili in kaj sledi njemu, ki je ostal in se bojeval naprej. Zato je ostal in se boril do smrti". Alah je rekel svojim Angelom: "Sprejmite mojega sužnja, odšel je nazaj in se boril do svoje smrti v upanju, da bo dosegel tisto kar imam (Raj) in se bal tistega kar imam (Pekel)"

- **Ibn Hurairah sporoča Odposlančeve besede:** "Po Njem, v katerih roka je moja duša, ... Ne bom ostal za vojsko, ki se bori v Alahovem imenu; in po njem, v katerih rokah je moja duša, ljubim smrt na Alahovi poti in potem rojstvo in ponovno smrt..."

(Majaron, 2004; Internet C; Davidson, 1998).

5.2 Vojna

5.2.1 Državlјanska vojna

Državlјanska vojna je dokaj pogosta oblika boja, ki jo uporabljajo radikalne islamistične organizacije, ki želijo na ta način prevzeti oblast v državi.⁷² Med državljanske vojne lahko umestimo tudi revolucije in državne udare, s katerimi želijo oz. lahko radikalni islamisti pridejo do oblasti. Eden izmed najbolj tipičnih primerov državljanske vojne v imenu islama je bila državljanska vojna v Afganistanu. Afganistan se je po umiku enot Sovjetske Zveze ozi. sedanje Ruske federacije pogreznil v državljansko vojno, ki jo je

⁷² Pri tem se pogosto pojavi problem razmejitve med državljansko vojno in terorizmom, ko naj bi prerasel v državljansko vojno.

končalo šele posredovanje ZDA in njenih zaveznikov z namenom uničenja talibanskega režima oz. iskanje Osame bin Ladna. Še v času sovjetske okupacije Afganistana je bilo znano dejstvo., da se na afganistanski strani bojujejo sveti borci oz. mudžahedini, ki so se po umiku sil SZ spopadli med seboj za prevzem oblasti. Tako so se med seboj spopadle različne enote šiitov in sunitov ter obenem še vladne enote. Skupen cilj vseh pa je bila osvojitve čim več ozemlja, nad katerim bodo imele kontrolo. V sredini devetdesetih let 20. st. so se s podporo pakistanske tajne službe ISI v begunskih taboriščih v Pakistanu začeli uriti radikalni islamisti, ki so si naredili naziv talibani,⁷³ ki so kasneje uspeli prevzeti kontrolo nad večjim delom Afganistana. Talibani so sloveli po svojih radikalnih zakonih, ki temeljijo na šariji:

- ženske nimajo pravice do izobraževanja in do zaposlitve ter obenem kakršnegakoli pojavljanja v javnosti,
- prepovedani so bili nogomet, televizija in šah, ker nimajo temeljev v islamu,⁷⁴
- uvedene so bile javne usmrtnice, javno bičanje ter druge stroge kazni po šarijatu

Afganistan ima zelo pomembno strateško lego ter se zaradi tega na tem področju križajo interesi Rusije, Pakistana, ZDA, Irana in Indije. Afganistan je tipičen primer, kako se pod krinko delovanja radikalnih islamistov skrivajo še drugi interesi, ki nimajo nič skupnega z verskimi motivi.⁷⁵ Talibani so bili oboroženi in izurjeni pod nadzorom pakistanske tajne službe s soglasjem ZDA. Glavni cilj Pakistana je bil nadzor nad potjo med Turkmenistanom ter Pakistanom, ki bi jim ga omogočili talibani, saj naj bi jim to omogočilo večjo udeležbo v centralnoazijski trgovini ter obenem izboljšalo položaj v morebitni vojni z Indijo (Internet D).

ZDA so bile vmešane v afganistansko vojskovanje že v času ruske okupacije, saj so aktivno sodelovale pri novačenju islamskih fundamentalistov ter njihovem oboroževanju⁷⁶. Podpirali so tudi talibane, saj so želeli prevzeti nadzor nad polji maka,⁷⁷

⁷³ Islamski teološki študenti.

⁷⁴ Tako so na prijateljski nogometni tekmi med Afganistanom in Pakistanom talibani vdrli pred začetkom tekme na štadion in prepovedali začetek tekme ter ostrigli pakistanske nogometaše, ki so imeli daljše frizure.

⁷⁵ Politični, ekonomski in drugi interesi.

⁷⁶ Kljub splošno znanemu odnosu ZDA do islamskega fundamentalizma.

preprečiti vpliv Irana na tem področju ter obenem doseči postavitev naftovodov⁷⁸ iz Kaspijskega morja preko Turkmenistana, Afganistana do Pakistana, kar naj bi bilo alternativa naftovodu preko Gruzije in Turčije.

Čeprav so talibani izvajali resnično radikalno oblast, Iran ni bil zadovoljen s takratno situacijo in je podpiral šiitsko organizacijo v Afganistanu. V septembru leta 1998 je Iran izvajal velike manevre na meji z Afganistanom, kar bi takrat skoraj privedlo do aktivnega posega v Afganistanu.

Indija se v afganistanski konflikt ni vključevala neposredno, vendar pa obstajajo indici, da je Indija priskrbela rezervne dele za težko oborožitev takratnih afganistanskih vladnih enot pred napadom talibanov. Obenem je Indija v navezi z Rusijo in Iranom v letu 1995 poskušala preprečiti talibansko zavzetje glavnega mesta Kabula, vendar v svoji nameri ni uspela, ker so ZDA skupaj s Pakistanom to preprečile (Ali, 2002: 197–203).

5.2.2 Osvobodilna vojna

Pogostokrat radikalne islamistične organizacije aktivno sodelujejo pri osvobajanju tistih ozemelj, ki so navadno pod okupacijo neislamskih enot, npr. Palestina, Libanon, Čečenija, BiH, Irak itn. Kot primer bom obravnaval palestinski problem, ki je po mojem mnenju izvor vseh problemov na Bližnjem vzhodu.

Zgodovina arabsko–izraelskega spora sega nazaj v 19. stoletje, ko je nastanek nacionalnih držav ter razvoj kapitalizma v Evropi in Ameriki pripeljal do utrjevanja judovske nacionalne zavesti. V tistem času se je med judovskimi intelektualci pojavila ideja o vnovični ustanovitvi judovske države na področju obljubljenе dežele Palestine, kljub nekaterim drugim predlogom.⁷⁹ Takšno razmišljanje je še podkrepil antisemitizem v carski Rusiji in tako so na Svetovnem sionističnem kongresu⁸⁰ leta 1897 predstavili to

⁷⁷ Iz maka se prideluje opij in heroin, ki v velikih količinah pristane na ameriškem trgu.

⁷⁸ Zato se zavzema predvsem zelo močni ameriški naftni lobi, ki ima zelo velik vpliv na ameriško administracijo.

⁷⁹ Vzhodna Afrika, Severna Amerika ...

⁸⁰ Več na <http://www.hamasonline.com/Special/protocols/protocols.htm>.

idejo. Bistveni problem uresničitve judovske države takrat je bil, da je bilo ozemlje Palestine naseljeno z večinskim arabskim prebivalstvom ter suverenost nad ozemljem pa je imelo osmansko carstvo. Cionistična organizacija je ponudila finančna sredstva za odkup svete zemlje, vendar jih je sultan zavrnil, kljub temu, da so mu ponudili plačilo vseh njegovih dolgov. Muslimani so Jude obravnavali kot versko skupnost, do katere so bili v določenih okvirjih strpni,⁸¹ v nobenem primeru pa za njih ni bila sprejemljiva ideja o judovski državi znotraj muslimanskega ozemlja. Tako je spopad med verami dobil značilnosti nacionalizma. Judje so od Arabcev kupovali zemljo po visokih cenah ter na teh območjih ustanavljali kmetijske kolonije. Na kmetijah so najprej odpustili vse arabske delavce, kar je imelo velik negativni učinek na arabsko prebivalstvo. Tako so prejšnji arabski lastniki organizirali odpor pod krinko džihada, saj so upali, da bodo uspeli pregnati priseljene Jude in pridobiti njihovo zemljo ter denar za ozemlje, ko so jo prodali Judem. Judje zaradi svojega majhnega števila in sovraštva Arabcev, do prve svetovne vojne niso upali poudarjati ideje o svoji lastni državi. Po koncu prve svetovne vojne pa se je število judovskih priseljencev močno povečalo, kar so Arabci razumeli kot žalitev svete islamske zemlje. Zaradi tega so se spopadi kar vrstili drug za drugim⁸², še posebej pa po pregonu Judov iz Nemčije in Poljske, s čimer se je število judovskih priseljencev močno povečalo.

Po koncu druge svetovne vojne se je v mednarodni skupnosti začelo prizadevanje za rešitev palestinskega problema, oz. problem judovske države.⁸³ V takratni OZN so države članice predlagale dve rešitvi problema:

- federacijo arabske in judovske skupnosti,
- dve samostojni suvereni državi.

Na koncu so sprejeli odločitev o nastanku dveh samostojnih držav kljub grožnji arabskih držav, da bodo ob morebitnem nastanku samostojne izraelske države proti njej sprožile džihad in na ta način rešile problem. Spopadi so se začeli nemudoma po razglasitvi odločitve OZN, kar je privedlo do izselitve velikega števila Arabcev z območij, ki so bila

⁸¹ Nemuslimani (judje in kristjani) niso imeli pravice vstopa v vojsko in so zaradi tega plačevali poseben davek za varovanje življenj nemuslimanske skupnosti.

⁸² Najhujši spopadi so bili v Jeruzalemu in Hebronu.

⁸³ Predvsem zaradi Hitlerjevega preganjanja, ki so ga Judi doživeli med drugo svetovno vojno.

namenjeno izraelski državi.⁸⁴ Pri tej izselitvi se pojavljajo različne resnice o vzroku, saj Izraelci trdijo, da so se Arabci izselili zaradi poziva arabskih držav o izpraznitvi z območij, na katerih bodo lažje vodili vojaške operacije, na drugi strani pa Arabci trdijo, da so Izraelci na silo odgnali Palestince. Tako je leta 1948 nastala izraelska država, kar je privedlo do razglasitve vojne proti izraelski državi s strani arabskih držav.⁸⁵

Ta spopad je imel več značilnosti. Na eni strani je predstavljal boj Arabcev za svoja legitimna ozemlja, na drugi strani pa je bil glavni namen sveta vojna proti nevernikom, ki jo je že v preteklosti začel Mohamed. Pri tem boju so Arabci v protiizraelsko zvezo privabili tudi krščanske Arabce, da bi pomirili predvsem evropsko javnost. Ta je menila, da je razglasitev džihada vrnitev v srednji vek (Jevtić, 1989: 80-102).

5.3 Terorizem

Beseda terorizem je v Slovarju slovenskega knjižnega jezika opredeljena kot "uporaba velikega nasilja, še posebej proti političnim nasprotnikom, s katerim se želi doseči, da se kdo boji. Uporablja se lahko ekspresivno in pomeni uporabo nasilja, nasilnega ravnanja, s katerim se hoče doseči, da si nekdo ne upa ravnati tako kot si želi" (SSKJ, 1991: 71). Pojem terorizem je bil v slovenski jezik prevzet iz sodobnih evropskih jezikov, etimološko pa je beseda nastala iz latinske besede terror,⁸⁶ ki je izpeljanka iz besede terere⁸⁷ in pomeni uporabljanje oz. izvajanje terorja. Tujka terorizem je bila v slovenščino prevzeta iz francoščine iz besede terreur, ki se je v političnem izrazoslovju uveljavila razmeroma pozno, in sicer v času francoske revolucije, ko se je s tem izrazom označeval sistem vladanja s ustrahovanjem in nasiljem, ki so ga izvajali jakobinci. Čas vladanja jakobincev (od marca l. 1793 do julija l. 1794) se zato imenuje obdobje jakobinskega terorja. Pri pregledu splošnih jezikoslovnih slovarjev pa se je pokazalo, da terorizem eksplicitno ne določa politična komponenta, saj je glagol terorizirati opredeljen s

⁸⁴ Ti begunci ter njihovi potomci predstavljajo bistveni problem rešitve palestinskega problema še danes.

⁸⁵ Savdska Arabija, Jemen, Libanon, Egipt, Sirija, Jordanija in Irak.

⁸⁶ Strah, nasilje.

⁸⁷ Strašiti.

terorjem, ki pomeni biti paraliziran s strahom. S tem se zavrača splošno uveljavljeno prepričanje, da ima terorizem izključno samo politični namen. Pri tem lahko uporabimo različne interpretacije, v katerih ni nujno prisotno nasilje, ampak ga označuje predvsem ustrahovanje, npr. "sosed terorizira sošesko ali ta pes terorizira sošesko". Ta primer kaže, da takšen terorizem ne vsebuje politične komponente in ne vključuje nasilnih metod za doseg političnih ciljev. Lahko pa za cilj prizadevanj opredelimo vzpostavljanje ali rušenje oblasti z ustrahovanjem, ne moremo pa ugotoviti, da gre za neko premišljeno delovanje, s katerim se želi doseči uveljavitev nekih političnih programov, ki jih terorizem v splošno sprejetem pojmovanju vsebuje. Tukaj je predvsem mišljen nek osebni interes, morda tudi patološkega izvora, kar pa večinoma ne velja za teroriste, čeprav so velikokrat tako razumljeni (duševna motenost), predvsem zaradi zgražanja in groze, ki jih povzročajo njihova dejanja.

Pojem terorizem ni tako jasen kot je videti na prvi ogled. Pojem se uporablja zelo pogosto, vendar še nimamo univerzalne definicije terorizma. Različni avtorji zato terorizem raje opisujejo, kot opredeljujejo. Radikalni islamisti najpogosteje izvajajo svoje teroristične akcije na mednarodnem prostoru in s sodelovanjem ljudi različnih nacionalnosti, zato lahko njihove dejavnosti lahko uvrstimo med mednarodni terorizem (Purg, 1997: 27-34).

Teroristična dejanja so najznačilnejši primer delovanja radikalnih islamističnih gibanj. Teroristične akcije so zelo odmevne, zajemajo relativno majhno število ljudi in ne potrebujejo visokih materialnih vložkov, posledice teh dejanj pa vplivajo na veliko večje število ljudi. Dejanja so brezkompromisna in ponavadi brutalna, saj jih izvajajo ljudje, ki so pri tem pripravljene žrtvovati tudi svoje življenje. Glavni namen teh dejanj je dvojen:

- povzročitev straha pred fundamentalisti pri posameznikih,
- ustrahovanje vlad in organizacij, proti katerim so dejanja uperjena, da hitreje sprejmejo zahteve radikalnih fundamentalistov.

5.3.1 Definicija terorizma

Pri definiciji terorizma se pogosto postavlja vprašanje, ali je lahko človek na eni strani terorist, na drugi strani pa borec za svobodo. To vprašanje je poglobljena ovira pri natančni

postavitvi definicije terorizma, saj se v primeru terorizma pogosto izkažejo teoretični modeli kot neustrezni. Tako so nekatere definicije osredotočene zgolj na delovanje terorističnih skupin; nekatere na vzroke za motivacijo terorističnih skupin; nekatere na skupni vzorec obnašanja posameznih teroristov itn. (Juergensmeyer, 2000: 4-5).

V svojem delu *Political Terrorism* sta Schmidt in Youngman z vodilnimi strokovnjaki na tem področju predstavila izsledke ankete, v kateri sta jih povprašala o njihovi definiciji terorizma. Pri tem sta dobila več kot 109 različnih definicij terorizma. Ugotovila sta, da se v definicijah pojavljajo izrazi, ki se statistično ponavljajo v naslednjem vrstnem redu: nasilje (pojavlja se v 83,5 % definicijah), politika (v 65 %), strah oziroma poudarjanje groze (v 51 %), grožnje (v 47 %), psihološki učinki in pričakovani odzivi (v 41,5 %), neskladnost med tarčami in žrtvami (v 37,5 %), namerno, načrtovano in sistematično dejanje (v 32 %), vojna taktika in metode (v 30,5 %). V drugem delu ankete sta anketirancem postavila vprašanje o njihovem mnenju glede problematičnosti definicije o terorizmu. Najzanimivejši odgovori so bili:

- problem ločitve med terorizmom in ostalimi oblikami političnega nasilja ,
- problem ločitve terorizma od kriminalnih dejanj, od odprte vojne med oboroženimi skupinami⁸⁸ in od dejanj, ki jasno izvirajo iz psihičnih motenj,

⁸⁸ Nazoren primer problema definiranja terorizma je posnetek pogovora med g. Ned Walkerjem, pomočnikom podsekretarja zunanjega ministrstva ZDA in g. Lee Hamiltonom, predsednikom pododbora za Evropo in Bližnji vzhod, o ozadju pogovorov med ZDA in PLO.

Hamilton: Well, how do you define terrorism, do you define it in terms on non-combatance?

Walker: The State Department definition which is included in the terrorism report annually defines it in terms of politically motivated attacks on non-combatant targets.

Hamilton: So an attack on a military unit in Israel will not be terrorism?

Walker: It does not necessarily mean that it would not have a very major impact on whatever we were proposing to do with the PLO.

Hamilton: I understand that, but it would not be terrorism.

Walker: An attack on a military target. Not according to the definition. Now wait a minute; that is not quite correct. You know, attacks can be made on military targets which clearly are terrorism. It depends on the individual circumstances.

Hamilton: I thought that you just gave me the State Department definition.

Walker: Non-combatant is the terminology, not military or civilian.

Hamilton: All right. So any attack on a non-combatant could be terrorism?

- ali je terorizem podkategorija nasilja ali podkategorija moči oziroma vpliva,
- ali je sploh lahko terorizem legitimen oziroma kaj sploh lahko opraviči njegovo delovanje,
- problem odnosa med gverilskim (partizanskim) bojevanjem in terorizmom,
- problem odnosa med kriminalom ter terorizmom.

Iz vsega navedenega lahko terorizem definiramo kot vsako namerno uporabo ali grožnjo z nasiljem proti civilistom ali civilnim ciljem, da bi pridobili politične koristi. Ta definicija vsebuje tri pomembne elemente:

- prisotnost nasilja oz. grožnja z uporabo nasilja, v dejanjih kjer niso prisotni elementi nasilja (nenasilni protesti, mirne demonstracije itn.) ne moremo govoriti o terorizmu,
- namen terorizma je vedno političen, njegov cilj je uresničitev političnih ciljev (sprememba režima, sprememba političnega ali ekonomskega sistema itn.); v primeru odsotnosti političnih ciljev ne moremo govoriti o terorizmu, saj se nasilno dejanje proti civilistom ali civilnim ciljem obravnava kot kriminalno dejanje; pod krinko političnih ciljev so skriti religiozni in ideološki cilji in obratno;
- tarče v terorizmu so civilisti (Internet E).

V svoji osnovi je terorizem zlasti dejanje ustrahovanja, zaradi katerega si nekdo ne upa storiti, kar bi si želel oz. se nanj vpliva, da ravna drugače kot bi sicer. Tako imamo politični terorizem, ki vsebuje nasilno komponento in nenasilni terorizem. S pojmom nenasilni terorizem pa se predvsem opredeljuje v t. i. nekonvencionalni terorizem⁸⁹

Walker: That's right.

Hamilton: And a non-combatant could include military?

Walker: Of course.

Hamilton: It certainly would include civilian, right?

Walker: Right.

Hamilton: But the attack on a military unit would not be terrorism?

Walker: It depends on circumstances.

Hamilton: And what are those circumstances?

Walker: I do not think it will be productive to get into a description of the various terms and conditions under which we are going to define an act by the PLO as terrorism.

⁸⁹ Informacijski oziroma cyber terorizem.

5.3.2 Versko motivirani islamski teroristi

Tukaj se nam zastavlja vprašanje, ki se ga sprašujemo skoraj vsi. Kako oz. kaj lahko določenega človeka privede do stopnje, pri kateri je pripravljen ubijati ali se žrtvovati v imenu vere ali višjih ciljev svoje organizacije? Na to vprašanje je zelo težko odgovoriti, saj ni splošno znanega koncepta, znani so predvsem primeri posameznikov. Obenem moram poudariti, da samomorilske akcije nimajo izključno religiozne osnove, niti izključno islamske podlage. Samomorilske napade so prevzele tudi sekularne organizacije kot npr. kurdska marksistična stranka PKK (Kurdska delavska stranka) v Turčiji, ki skuša s terorističnimi napadi v Turčiji doseči suvereno državo Kurdistan na območju Turčije ter Brigade mučenikov al-Akse, ki je skrajno oboroženo krilo stranke Fatah v Palestini (Juergensmeyer, 2000: 8-10). Kljub temu lahko najdemo nekaj točk, ki so skupne izvrševalcem terorističnih dejanj:

- **politično in varnostno stanje držav:** v državah, kjer izbruhnejo ali potekajo vojne oz. so okupirane, je nagnjenost k versko motiviranemu terorizmu veliko večja kot v državah, kjer je politična situacija stabilna. Nekateri strokovnjaki trdijo, da je za to kriv predvsem stres, pod katerim so ljudje še bolj nagnjeni k iskanju ideologije, kjer se pojavi fundamentalizem predvsem kot rešitev,⁹⁰

- **socialni status posameznika:** veliko pripadnikov skrajnih fundamentalističnih gibanj izhaja iz slabih socialnih razmer oz. iz ruralnih področij, kjer živijo v stalnem primanjlovanju. Ruralna področja so najprimernejši prostor za pridobivanje novih članov. Ljudje živijo v revščini in vera oz. fundamentalistično dožemanje vere jim predstavlja edini izhod iz tega položaja. Vendar moram opozoriti, da veliko pripadnikov skrajnih gibanj izhaja tudi iz premožnejših struktur in so postali pripadniki skrajnih gibanj zaradi drugih dejavnikov. Poznamo kar nekaj primerov, kjer so državljani zahodnih držav oz. posamezniki, ki izhajajo iz premožnejših okolij, prestopili v muslimansko vero in postali aktivni pripadniki skrajnih terorističnih skupin. Kljub temu

⁹⁰ Primer je Bosna in Hercegovina, kjer je pred izbruhom državlanske vojne bilo zelo malo primerov fundamentalizma, v času vojne pa jih je bilo kar nekaj.

lahko potrdimo, da je socialni dejavnik eden izmed najpogostejših dejavnikov za nagnjenost k fundamentalizmu,

- **družbeno okolje:** v državah s tradicionalno islamsko kulturo imajo islamski muftiji velik ugled in lahko s svojimi odločitvami vplivajo na politične odločitve ter na ta način mobilizirajo ustrezni kader. Nasprotno je v bogatih islamskih državah, ki so se v veliki meri evropeizirale in so zato manj dovzetne so masovni fundamentalizem. Vendar je potrebno poudariti, da te bogatejše države zagotavljajo predvsem vodilni kader skrajnih terorističnih organizacij. Tako je npr. Savdska Arabija lep primer muslimanske države, ki sponzorira fundamentalizem iz različnih virov, toda radikalni fundamentalizem se ne manifestira v obliki radikalnih fundamentalističnih organizacij, ampak je prisoten med verniki.

Zanimivo pri tem je, da je pot, ki pripelje človeka v teroristično skupino, precej podobna v vseh terorističnih skupinah, ne glede na cilje delovanja terorističnih skupin. To je praviloma postopna pot, ki se začne preko protestnika, pasivnega podpornika do aktivnega podpornika in na koncu, če pokaže dovolj visoko stopnjo zavzetosti, do člana teroristične skupine. Ljudje, ki se znajdejo v teh pogojih, vidijo v veri in boju svoj smisel. Islam predstavlja bistveno več kot samo religijo in tako lahko zavzema religijo in boj obenem. K temu pripomorejo tudi veličastne obljube o rajju, ki vzpodbujajo k večji mobilizaciji ljudi, ki vidijo v rajju veliko boljše življenje, kot so ga deležni v sedanjem svetu (Internet F).

6 ISLAMSKÉ TERORISTIČNE SKUPINE

6.1 Hamas

Hamas je kratica militantne palestinske organizacije,⁹¹ ki je ena izmed najbolj dejavnih islamskih terorističnih skupin. Svoje delovanje je začela l. 1967 kot eno izmed kril

⁹¹ Harakar-al-Muqawima-al-Islamiyya oz. arabski sinonim za islamsko odporiško gibanje.

muslimanskih bratov,⁹² ki so delovali na področju Palestine. Zelo zanimivo pri tem je to, da je Izrael finančno pomagal pri njegovem nastanku, saj je l. 1987 priznal Hamas kot neprofitno, človekoljubno in religiozno organizacijo pod vodstvom šejka Ahmada Yassina.⁹³ Sedanja organiziranost Hamasa sega v l. 1987, ko se je začela prva infitjada⁹⁴ na okupiranih ozemljih. Osnovni principi Hamasovega delovanja temeljijo na islamskem radikalizmu, s katerim so poskušali prevzeti vodenje palestinskega odpora. Tako so zaradi svojih islamskih načel ter svojih aktivnosti na religioznem in človekoljubnem področju uspeli pridobiti veliko podporo med muslimansko populacijo v Gazi in na Zahodnem bregu.⁹⁵ Ideologija Hamasa je vsota panarabskih islamističnih religioznih idealov ter palestinskega nacionalizma, ki stremi k ustanovitvi islamske države v Palestini za razliko od Palestinske osvobodilne organizacije(PLO), ki želi ustanoviti sekularno državo s poudarkom na zahodni demokratični ureditvi. Tako je Hamas leta 1988 izdal štirideset strani dolgo deklaracijo, v kateri je predstavil svojo vizijo islamske Palestine in s tem nakazal, da je edina prava pot opustitev ideje o sekularni državi in strategije kompromisa. V tej deklaraciji je poudarjeno, da mora biti Izrael izgnan s področja, pred l. 1947 znanega kot Palestina (to je področje, na katerem so sedaj Izrael, Jordanija in okupirana ozemlja). Pri tem je poudarjeno, da je oboroženi boj edina možnost uspeha – pri tem je Hamas uporabil termin džihad. Zaradi tega je Hamas pogosto prišel v spor s PLO-jem, še posebej po l. 1989, ko je PLO spremenila svoje stališče glede obstanka izraelske države in skupnega upravljanja Zahodnega brega in Gaze. Eden izmed razlogov njihove uspešnosti leži tudi v tem, da je palestinska populacija nezadovoljna z reševanjem palestinskega problema s strani PLO ter da so voditelji bili PLO v času izgnanstva izolirani od palestinskih množic za razliko od

⁹² Nekateri opazovalci verjamejo, da je bil Hamas resnično vojaško krilo muslimanskih bratov. Izhajajo iz dejstva, da so pripadniki Hamasa, ki so bili izgnani iz Izraela, tesno sodelovali s pripadniki organizacije muslimanskih bratov v sosednjih državah.

⁹³ Izrael je kasneje leta 1983 (zaradi orožja) in leta 1989 (zaradi njegove povezanosti z uboji nekaterih Izraelcev) zaprl šejka Ahmada Yassina. Nanj so na njega po nekaj neuspešnih poskusih uspešno izvedli atentat leta 2004.

⁹⁴ Upor Palestinecev na zasedenih ozemljih.

⁹⁵ Nekateri opazovalci trdijo, da so govorci v tistem času na mošejah pozivali k članitvi v Hamas.

islamističnih voditeljev, ki so del lokalnih skupnosti. V pomoč Hamasu je tudi sedanja politika ZDA, ki podpira izraelsko politiko vojne proti terorizmu.⁹⁶ Finančno pomoč dobivajo iz držav Perzijskega zaliva in Savdske Arabije, vendar je ne dobijo neposredno od vlad, saj te ne želijo zaradi tega priti v spor z ZDA. Pomoč dobivajo tudi od muslimanov iz perzijskih držav ali nevladnih islamskih organizacij.

Vojaško krilo Hamasa, ki je odgovorno za večino nasilja in terorističnih napadov, se deli na dve večji skupini, ti pa združujeta različne frakcije. Te brigade so pod kontrolo štirih ali petih geografsko relativno neodvisnih poveljnikov. Njihovo članstvo je štelo pred izraelskimi aretacijami in ukrepi med 60 in 100 člani, sedaj pa je njihovo število zelo težko določiti.

Najbolj znane brigade znotraj vojaškega krila so:

- Izz al Din Qassam brigade, ki so odgovorne za večino terorističnih napadov na izraelske tarče. Od l. 1987 do 1993 je Hamas napadal samo izraelske vojake in naselbine, ne pa civilnih ciljev. To se je spremenilo po l. 1990, ko je prišlo do incidenta pri mošeji Al Akse v Jeruzalemu. Takrat so izraelski skrajneži pod vodstvom Gershona Salomona objavili svoj pohod proti Al Aksi, kjer so nameravali položiti temeljni kamen za novi judovski tempelj. To jim je preprečil Hamas skupaj z muslimansko duhovščino Waqfa. Pri tem je izraelska policija v zmedi, ki je nastala, ubila 17 Palestincev. Hamas je postal še agresivnejši in je začel izvajati tudi samomorilske napade na civilne cilje, še posebej po pokolu 29 Palestincev v mošeji Ibrahimi v Hebronu l. 1994, ki ga zakrivil judovski priseljenc dr. Baruch Goldstein v času svetega islamskega meseca ramadana, kjer so izraelski vojaki samo opazovali njegov pokol,

- Jehaz Aman, ki je odgovorna za iskanje in kaznovanje Palestincev, ki so obtoženi sodelovanja ali kolaboracije z Izraelom. Hamas zagovarja in izvršuje mučenje ter usmrtitev Palestincev, kateri so obtoženi sodelovanja z izraelsko državo, ter skrbi za vzdrževanje islamskega zakona med palestinsko skupnostjo.

Že od nekdaj so najpogostejša oblika terorističnega delovanja Hamasa samomorilski napadi. Ta način terorističnega napada ni grozovit samo za neposredne udeležence ali

⁹⁶ Izrael izvaja povračilne ukrepe oz. načrtovane uboje Hamasovih voditeljev, da bi oslabil njegovo organizacijo.

očividce, ampak tudi za vse ostale ljudi po svetu, saj se v današnjem informacijskem svetu informacije zelo hitro prenašajo, kar je tudi namen teh napadov. Da bi lahko razumeli te napade, je potrebno razumeti izvajalce teh napadov. Vendar je to zelo težka naloga, kajti z izvajalci, ki so uspešno izvedli samomorilski napad, ni mogoče opraviti razgovorov. Kot eden izmed virov razumevanja so nam na voljo videoposnetki, na katerih se napadalci posnamejo ponavadi večer pred napadom. Ti videoposnetki so namenjeni povzdigovanju njihovih junaštev in novačenju novih potencialnih izvajalcev teh dejanj. Drugi vir razumevanja pa je vodilna struktura Hamasa. Tako je dr. Abdel Aziz Al Rantisi⁹⁷ poudaril, da je izraz samomorilski napad nepravilen, saj po njegovem mnenju to pomeni nasilno dejanje duševno motene osebnosti in je po islamski veri tudi prepovedan.⁹⁸ Pravilen izraz za to dejanje je prostovoljno žrtvovanje, ki naj bi si ga želeli vsi muslimani in naj bi to sprejeli kot del njihove religiozne obveznosti. Osnova za tako definiranje lahko najdemo po njegovem mnenju tudi v naslednjih pisnih virih:

- Koran

Alah je rekel: "... in nekateri ljudje bi dali svoje življenje za zadovoljitev Alaha. Alah je milostljiv do svojih podložnikov."

- Hadisi

a) Ibn Masud sporoča Odposlančeve besede (Odposlanec skupaj s sedmimi Ansarji v boju pri Uhudu): "tisti ki se bo boril, bo nagrajen z Rajem ali pa bo moj prijatelj v Raju". V tem boju se je vseh sedem Ansarjev borilo do svoje smrti.

- Ibn Mindad je povedal: "tam sta dva stanja, v katerih se lahko musliman sam bori:

a) če je prepričan, da lahko škodi sovražniku in pri tem preživi,

b) če je prepričan, da lahko škodi sovražniku in pri tem umre.

Pri tem je tudi poudaril, da Hamas ne ukazuje napadov, ampak izdaja odobritev teh napadov. Razlog za napade na civilne cilje in vojaške cilje je dr. Rantisi našel v dejstvu, da so v vojnem stanju ne samo z izraelsko vlado, ampak s celotno izraelsko skupnostjo,

⁹⁷ Eden izmed ustanovitelj Hamasa ter naslednik šejka Ahmada Yassina, v atentatu so ga ubili Izraelci l. 2004.

⁹⁸ V Haditu Bin Junada sporoča Odposlančeve besede: "V preteklosti je bil ranjen človek, ki je nervozno prerezal svojo roko, da je izkrvavel do smrti. Alah je rekel: "Moj suženj si je vzel prvi korak do smrti, vstop v Raj mu je prepovedan".

ki nasprotuje Hamasovemu konceptu islamske Palestine. Pri tem je zanimiva njegova razlaga uporabe vojaške sile za obrambo islama, saj naj bi to bilo dovoljeno v primeru socialne ali politične nepravilnosti, kajti Hamas ni agresor, kakor ga predstavljajo mediji, ampak se samo brani, kar mu dopušča tudi islam kot religija.

Hamas ima zelo pomembno vlogo na Bližnjem vzhodu, saj je od njih odvisno stanje odnosov med Izraelom in Palestinci, še posebej s PLO-jem. Tukaj moramo poudariti, da je v sedanji situaciji zelo velika verjetnost večje konfrontacije med Hamasom in PLO-jem, če bi palestinski državni organi ukrepali proti Hamasu.

Hamas neposredno ogroža nacionalno varnost Izraela in palestinske upravne enote, ki je zelo odvisna od volje Izraela. Po mojem mnenju se bodo samomorilski napadi nadaljevali kljub aktivni izraelski politiki v borbi proti terorizmu, ki jo podpirajo ZDA, saj je to samo prilivanje olja na že tako vroči ogenj (Internet C; Internet G; Juergensmeyer (2000): 69-79).

6.2 Hezbolah

Hezbolah⁹⁹ je šiitska islamska radikalna politična in vojaška organizacija, ki deluje na področju Libanona. Nastal je iz različnih libanonskih šiitskih gibanj po invaziji Izraela na južni del Libanona l. 1982, ki je naseljen z večinoma šiitskimi prebivalci. Poglavitni cilj je zagotoviti islamsko državo, ki se bo ravnala izključno po Koranu in šariji ter popolno znikanje vseh neislamskih elementov. Njegova glavna podpornika sta predvsem Sirija in Iran, še posebej iranska obveščevalna služba, za katero trdijo, da v resnici vodi Hezbolah. Tako kot Hamas je tudi Hezbolah nastal najprej kot organizacija za človekoljubno pomoč, ki pa je imel že od začetka svojega delovanja tudi vojaško krilo. Po sirski zasedbi Libanona je bil Hezbolah edina stranka, ki ji je Sirija dovolila izvajati svojo dejavnost. Tako je bilo Hezbolahovo politično krilo enakovredno vključeno v politični sistem Libanona.¹⁰⁰

⁹⁹ Pomeni božja stranka ali Alahova stranka.

¹⁰⁰ Tako je na volitvah leta 1992 dobila 12 sedežev v 128-članskem libanonskem parlamentu, leta 1996 10 sedežev ter leta 2000 8 sedežev.

Za Hezbolah je vsakršen vpliv na islamski svet neprimeren in sovražen. Pred l. 2000 je bilo osredotočeno na izgon multinacionalnih sil, ki so jih sestavljale zahodne države ter izraelskih okupacijskih sil iz Libanona. Izvajalo so tudi izvajali napade v mednarodnem prostoru.¹⁰¹ V svoji zgodovini imajo veliko število terorističnih napadov,¹⁰² dan danes (po odhodu izraelske vojske 22. 05. 2000) pa delujejo predvsem na območju Shaeba,¹⁰³ za katerega trdijo, da spada po libanonsko jurisdikcijo, četudi je OZN priznala to območje Siriji. Hezbolah vodi z Izraelom nekakšno posebno vojno, katere pravila so določili v nekakšnem neformalnem sporazumu pod nadzorom OZN in v katerem sta se obe strani obvezali, da ne bosta napadali civilnih ciljev. Obenem pa tudi obstajajo dokazi, da skušajo pomagati Hamasu z pošiljkami orožja.

Za razliko od Hamasa ima Hezbolah večji obseg delovanja, saj ima ne samo vpliv na regionalno, ampak deloma tudi na globalno varnost, saj se za njim skrivata Iran in Sirija. Jasno je da Hezbolah ni bi bil zmožen izvajati svojih delovanj brez te pomoči. Tako so oziroma so bili hezbollahovi borci povsod tam, kjer se je bil ali se še zmeraj bije boj v imenu islamske vere (Internet M).

6.3 Al Kajda

Al Kajda¹⁰⁴ je skrajna globalna islamistična organizacija, ki jo je ustanovil Osama bin Laden v Afganistanu l. 1988. Namen njene ustanovitve je vseislamski odpor mudžahedinov proti sovjetski okupaciji Afganistana ter delovanje tudi v drugih delih sveta, v katerih živijo islamske skupnosti.¹⁰⁵ V zadnjem času se je organizacija

¹⁰¹ Npr. teroristični napad na izraelsko ambasado v Buenos Ariesu in Londonu.

¹⁰² Najbolj znani napadi so: samomorilski napad v Bejrutu na ambasado ZDA (63 mrtvih) in na vojaško bazo ZDA (241 mrtvih).

¹⁰³ Ki je še zmeraj pod okupacijo izraelske vojske.

¹⁰⁴ V arabskem jeziku pomeni "baza", po angleško Al-Qaeda. Organizacijo so poimenovali uslužbenci vladne administracije ZDA potem, ko so njeni uslužbenci našli datoteko s tem nazivom, v kateri so bili navedeni kontakti Osame bin Ladna v Afganistanu in govori o organizaciji Al Qaeda Al Jihad (baza džihada).

¹⁰⁵ Kašmir, Bosna, Čečenija, Palestina ...

osredotočila predvsem na ZDA in na države,¹⁰⁶ katerih glavni pokrovitelj so ZDA, ter tudi na režime, katerim Al Kajda nasprotuje. Poglavitni razlog nasprotovanja je v tem, da ocenjujejo vplive zahodne kulture in vrednot na islam kot negativne.

Religiozni navdih Al Kajde izvira predvsem iz filozofije muslimanske bratovščine, iz katere izhaja del vodilne strukture Al Kajde. Nekateri opazovalci menijo, da je končni cilj ustanovitev Kalifata v vsem islamskem svetu ter nato na celotnem planetu, ki naj bi nadomestil obstoječo OZN. To naj bi dosegli s sodelovanjem drugih skrajnih islamskih organizacij, ki bi sodelovale pri rušenju sekularnih vlad oz. režimov, katerih glavni pokrovitelji so zahodne države na čelu z ZDA. To pokroviteljstvo¹⁰⁷ je po mnenju Al Kajde smatra vmešavanje v notranje zadeve islamskih narodov, saj se le na ta način lahko obdržijo režimi,¹⁰⁸ ki zatirajo muslimane.

6.3.1 Zgodovina Al Kajde

Al Kajda je nastala iz MAK-a,¹⁰⁹ katerega ustanovni član je bil Osama bin Laden, skupaj z militantnim palestincom Abdulahom Yusuf Azzamom. Primarna naloga MAK-a je bilo zbiranje sredstev (tako finančnih kot vojaških) in urjenje mudžahedinov (ki so jih urili agenti obveščevalne službe CIA¹¹⁰) ter njihov transport v Afganistan. Pri teh aktivnostih so jim poleg ZDA aktivno pomagale tudi vlade Pakistana in Savdove Arabije. Umik Sovjetov iz Afganistana in posledično konec sovjetske okupacije Afganistana je povzročil, da je veliko število mudžahedinov želelo razširiti svoje delovanje tudi na druge dele sveta, kjer so se njihovi islamski bratje počutili zatirane. Tako je nastalo veliko med

¹⁰⁶ Izrael, Saudova Arabija ...

¹⁰⁷ Ekonomska in vojaška podpora.

¹⁰⁸ Tukaj je predvsem mišljena finančna in vojaška pomoč Izraelu; dajanjem veta pri glasovanju v Varnostnem svetu OZN v zadevah, ki zadevajo Izrael; povzročanje stradanja z ekonomskimi sankcijami in izkoriščanje naravnih ter družbenih virov v islamskih državah.

¹⁰⁹ Maktab al-Khadamat – mudžahedinska odporniška organizacija v Afganistanu v 80. letih prejšnjega stoletja.

¹¹⁰ Tukaj so ZDA videle svojo možnost vplivanja na področje vpliva ZSSR v tem predelu sveta ter obenem možnost revanšizma zaradi Vietnama.

seboj povezanih organizacij, da bi dosegle te cilje. Ena izmed teh novo nastalih organizacij je bila tudi Al Kajda, s katero je Osama bin Laden želel razširiti konflikt oz. vojaško delovanje tudi na nevojaške - civilne cilje v preostalih delih sveta. Nasprotno mišljenje od njega pa je imel Azzam, ki je želel še zmeraj delovati samo v okviru vojaških operacij, kar je privedlo do konflikta med njima ter nato uspešno izvedenega atentata nanj v letu 1989. Po tem dogodku se je veliko pripadnikov MAK-a pridružilo Al Kajdi, ki je začela uriti svoje pripadnike za izvajanje terorističnih napadov v različnih državah. Velik vpliv na delovanje Al Kajde je imela zalivska vojna, saj je Osama bin Laden izrekel grožnje vladi Savdove Arabije, ki je dopustila nastanitev ameriških vojaških enot na tleh Savdove Arabije, zaradi česa je bil primoran zapustiti državo. Po tem dogodku se je leta 1991 Al Kajda na čelu z bin Ladnom nastanila v Sudanu, kjer mu je nudila zatočišče ter omogočila nadaljnje urjenje sudanska nacionalna islamska fronta. V tem času se je Al Kajda ukvarjala tudi z legalnimi posli,¹¹¹ vendar je bil po letu 1996¹¹² bin Laden ponovno izgnan ter se je na povabilo vojaških vladarjev vrnil v Afganistan. V Afganistanu se je bin Laden povezal s Talibani, ki jim je pomagal z vojaškimi in finančnimi sredstvi, da so prevzeli oblast v Afganistanu. V zameno za njegovo pomoč so zagotovili Al Kajdi delovanje njenih taborov za urjenje ter varnost.¹¹³ V taborih za urjenje je Al Kajda urila militantne islamske pripadnike različnih nacionalnosti z vseh koncev sveta, ki so bili kasneje vmešani v različne konflikte v različnih delih sveta: v Indiji, Alžiriji, Filipinih, Indoneziji, Egiptu, Uzbekistanu, Čečeniji, Somaliji, Jemnu itn. Skupna značilnost teh pripadnikov Al Kajde je, da vsi stremijo k fundamentalističnemu razumevanju islama ne glede na njihovo nacionalno pripadnost. Po izgonu iz Afganistana je Al Kajda tabore za urjenje preselila v druge države, predvsem v jugozahodno Azijo, kjer se je v zadnjem času tudi zgodilo več njihovih terorističnih napadov.

¹¹¹ Uvoz in izvoz dobrin, gradbeništvo ...

¹¹² Zaradi povezav s poskusom atentata na egiptovskega predsednika Mubaraka leta 1994 v Adis Abebi, Etiopija.

¹¹³ Al Kajda je bila del talibanskega obrambnega ministrstva.

6.3.2 Struktura in dejavnost organizacije

Čeprav je določitev trenutne strukture organizacije nemogoča, lahko na osnovi informacije prebeglega člana Al Kajde oblikujemo grobo sliko organizacije. Emir Al Kajde je bin Laden, ki se posvetuje s svetom *shura*. Tega sestavlja dvajset do trideset vodilnih članov drugih terorističnih organizacij.¹¹⁴ Nadalje je organizacija sestavljena iz:

- vojaškega odbora, ki je odgovoren za urjenje, pridobivanje orožja in načrtovanje napadov,
- finančni – ekonomskega odbora, ureja finančne in ekonomske zadeve ter se ukvarja z pridobivanjem lažnih dokumentov,
- pravnega odbora, ki odloča o tem, ali je načrtovani napad v skladu z islamskim pravom ter jih nato, če so v skladu z njim, odobri.

Obstajal je še medijski odbor, ki je skrbel za časopis in internetno stran, vendar je zaradi ukrepov proti organizaciji prenehal obstojati.

Al Kajda je organizacija, ki deluje na načine, kot so atentati, ugrabitve in predvsem s samomorilskimi napadi. Obenem si zelo prizadevajo, da bi uspeli priti do biološkega, kemičnega ali jedrskega orožja. Njihove tarče so ponavadi izraziti simboli ZDA (državne ustanove, ambasade in vojaško osebje ...) ter njihovih zaveznikov.

Bin Laden je do sedaj izdal različne fatve:¹¹⁵

- avgusta leta 1996 je izdal fatvo z nazivom "razglasitev džihada proti ameriški okupaciji svete dežele"¹¹⁶, kjer se najahata dve sveti mošiji¹¹⁷ in odstranitvi heretikov iz arabskega polotoka,
- februarja 1998 je izdal fatvo z nazivom "mednarodna islamska fronta džihada proti židom in križarjem", v kateri poziva muslimane vsega sveta k pobijanju državljanov ZDA, tudi civilistov, kjerkoli in kadarkoli,

¹¹⁴ Npr. egiptovska Jama Al Islamia in Al Džihad sta tesno povezana z Al Kajdo ter njihovi vodstvi tesno sodelujeta v različnih odborih Al Kajde.

¹¹⁵ Islamski odlok, ki ga izda pomemben verski voditelj, podobno kot razglas nekega škofa ali kardinala v katoliški cerkvi.

¹¹⁶ Savdova Arabija.

¹¹⁷ Meka, Medina.

- maja 1998 je izdal fatvo, ki je označila vojsko ZDA kot sovražnika islama ter razglasil džihad proti ZDA in njihovim zaveznikom. V tej fatvi je tudi pozval muslimane, da je njihova dolžnost, da se pripravijo na silo, ki bo terorizirala božje sovražnike.¹¹⁸

Organizacija ima svoje celice povsod po svetu in se je v zadnjem času močno povezala s sunitскими radikalnimi muslimani. To povezovanje je predvsem povzročil napad na Afganistan leta 2001 in s tem posledično uničenje talibanskega režima. Zanimiva je povezava s suniti oz. povezava z Irakom. Prva povezava Al Kajde z vlado Sadama Huesina je bila vzpostavljena že leta 1990, ko je Irak zavzel Kuvajt ter s tem povzročil zaskrbljenost, da bo sekularna vlada na čelu z Huseionom poskusila izvesti napad tudi na Saudsko Arabijo. S tem bi bila ogrožena rojstna dežela bin Ladna in islama samega. Po napadu ZDA na Kuvajt in posledično na Irak so bili interesi Al Kajde razdeljeni na dve strani: na ameriško vmešavanje v regijo in na strmoglavljenje sekularnega Huseinovega režima. V svojih govorih je bin Laden označil Huseina kot hudiča, da bi pozval iraški narod k uporabi proti Huseinu. Tako so takrat nastale različne organizacije v severnozahodnem delu Iraka, ki je bil pod kontrolo Kurdiv in nadzorom ZDA, da bi strmoglavili Huseinov režim. S sedanjo ameriško okupacijo Iraka pa je Al Kajda pokazala svojo drugo stran in veliko večje zanimanje za to področje, saj je aktivno organizirala in nudi pomoč lokalnemu odporu proti okupatorskim silam na čelu ZDA. Tako je teroristična organizacija,¹¹⁹ ki jo vodi islamski skrajnež al Zarqawi razglasila svojo lojalnost Al Kajdi oziroma njegovemu voditelju bin Ladnu.

Al Kajda ni klasična teroristična skupina, saj sama direktno redkokdaj izvaja teroristične napade, ampak služi kot center za sodelovanje različnih skrajnih islamskih skupin ter načrtovanje terorističnih napadov, ki jih nato izvedejo te skrajne organizacije (Internet: H; Internet I).

¹¹⁸ V izjavi "Jedrska bomba islama".

¹¹⁹ Odgovorna za večino ugrabitev in umorov v Iraku, sami sebe priznavajo kot upornike in ne kot teroriste.

7 DRŽAVNI TERORIZEM

Splošno znano je dejstvo, da so nekatere islamske države, ki imajo fundamentalistične vlade ali vodje, vmešane v t.i. državni terorizem. Pri tem so pojavlja vprašanje, katere države so in katere niso nosilke državnega terorizma. Pri tem se uporabljajo merila, ki jih je postavil Zahod na čelu z ZDA oz. so to države, ki jih je določila vlada ZDA. Stališče vlade ZDA je, da je določitev nosilk državnega terorizma nujno zaradi vzpostavitve mehanizma izolacije držav, ki uporabljajo terorizem kot sredstvo političnega izražanja. S tem skušajo z različnimi ukrepi prisiliti nosilke državnega terorizma, da opustijo podpiranje teroristov ter da omogočijo privedbo teroristov na sodišča, kjer se jim bo sodilo za njihova dejanja. Za glavne nosilke islamskega državnega terorizma so ZDA določile Libijo, Iran, Sirijo in Sudan.

7.1 Libija

V primeru Libije je zelo veliko odvisno od islamskega fundamentalističnega predsednika Gadafija. Gadafi je kontraverzna osebnost, ki je na začetku svojega vladanja uporabljal zmes islama in socializma. Po končani dobi socializma v Evropi je izjavil, da se mora islamski svet pripraviti na vojno, ki bo potekala med islamom in zahodno civilizacijo. Vendar te izjave ne moremo prištevati med fundamentalistične, saj v njih ni pozivanja k džihadu oz. opiranja na vero. Pri tem je zelo zanimivo, da Gadafi nima posebej lepega mnenja o radikalnih islamistih, saj se zaveda, da bi v primeru dopustitve razmaha islamskega radikalizma prišlo do ogrožanja njegove oblasti. Po ekonomskih sankcijah se je Libija l. 1999 odločila predati svoja državljana, ki sta bila obtožena¹²⁰ za podstavitev bombe na letalu, ki se je zrušilo nad Lockerbiem l 1988 in v katerem je umrlo 259

¹²⁰ Enega izmed obtožencev so sodniki obsodili krivde zaradi umora ter mu dokazali, da je deloval v skladu z navodili libijskih obveščevalnih agencij, medtem ko so drugega obtoženca zaradi pomanjkanja dokazov oprostili.

potnikov ter članov posadke. S tem in podobnimi dejanji¹²¹ si je omogočila po desetletju mednarodne izolacije ponovno odprtje proti mednarodni skupnosti.

Libija je odigrala tudi glavno vlogo v pogajanjih s filipinskim skrajnim islamskim gibanjem Abu Sajaf v primeru ugrabitve talcev zahodnih držav, ugrabljenih na malezijskemu otoku l. 2001. V zameno za izpustitev talcev je Libija plačala visoko odkupnino. Kljub temu dejanju pa je s tem samo dodatno vzpodbudila podobne ugrabitve talcev, ki jih je kasneje izvedla skupina Abu Sajaf. Gadafi je javno izjavil, da je njegova vlada sprejela antiteroristično držo, vendar je še zmeraj nejasno, ali je to distanciranje Libije od teroristične preteklosti resnični preobrat v libijski politiki. To je lepo razvidno iz odnosa do skrajnih islamskih palestinskih organizacij, ki uporabljajo teroristična dejanja za rušenje bližnjevzhodnega mirovnega procesa in s katerimi še naprej vzdržuje stike.

7.2 Iran

Najbolj aktivna država pri podpiranju radikalnih islamskih terorističnih skupin naj bi bila po mnenju ZDA Iran. Glavno vlogo v "širjenju islamske revolucije" imata ministrstvo za obveščanje in varnost ter revolucionarni odbor, ki sta vmešana v načrtovanje in izvršitev terorističnih dejanj ter vršita podporo različnim organizacijam, ki uporabljajo terorizem za dosego svojih ciljev.

Obstajajo dokazi, da Iran podpira teroristične organizacije, ki nasprotujejo Izraelu ter mirovnemu sporazumu na Bližnjem vzhodu. Tako s finančnimi sredstvi, orožjem in nudenjem zavetišč aktivno podpirajo libanonski Hezbolah ter palestinska Hamas in Islamski Džihad. Manjšo podporo pa nudijo radikalnim skupinam v državah Perzijskega zaliva, Afriki in jugovzhodni Aziji. To je razvidno iz izjav vodilnih konzervativnih iranskih voditeljev kljub zmagi zmernega političnega krila v l. 2000. Tako je med drugim vrhovni islamski vodja Irana označil Izrael kot "rakavo tvorbo", ki mora biti odstranjena; predsednik Irana je tudi označil Izrael kot ilegalno entiteto, proti kateri je pozval k

¹²¹ V l. 1999 je Libija plačala odškodnino družini britanske policistke, ki je umrla skupaj z 11 demonstranti pred birojem libijskega državnega urada v Londonu l. 1984 na demonstracijah proti Gadafiu.

sankcijam med palestinsko infitijado itn. Ena izmed najbolj javno znanih fatv¹²² je fatva proti britanskemu pisatelju Salmanu Rushdiju, ki jo je razglasil ajatola Homeini. Četudi iranska vlada ni aktivno nič storila v uresničitvi fatve, je tudi ni preklicala oz. je član revolucionarnega odbora izjavil, da se bo uresničila z božjo voljo.

Posebej problematično je iransko prizadevanje prik izgradnji jedrske bombe, kar je povzročilo zaskrbljenost tako ZDA kot tudi EU. Če Iran ne bo zaustavil proizvodnje oplemenitega urana (glavna surovina za atomsko bombo), bo vprašanje jedrske oborožitve privedlo do razprave pred varnostnim svetom ZN. ZDA se ne bojijo še ene jedrske bombe na že tako nemirnem območju Srednjega zahoda samo zaradi problema izraelske države, ampak tudi zaradi slabega zgleda za ostale države na tem območju (Internet A).

7.3 Sirija

Sirija nudi zatočišče in podpira različne teroristične skupine, od katerih imajo nekatere vadbene baze oz. druge objekte na njenem ozemlju. Tako imajo Hamas, palestinski Islamski Džihad in ljudska fronta za osvoboditev Palestine svoje pisarne v glavnem mestu Sirije.

Posebej problematičen je odnos Sirije do Libanona, kjer je že tri desetletja nastanjeno skoraj štirinajst tisoč sirskih vojakov in katerih umik zahteva tudi mednarodna skupnost. Zahteve po sirskem vojaškem umiku iz Libanona imajo mednarodno pravno podlago, kajti septembra l. 2004 je VS OZN po vztrajanju ameriško-britanske diplomacije sprejel resolucijo št. 1559, ki zahteva umik sirskih vojakov iz države, ustavitve tujega političnega vmešavanja in razorožitve različnih milic. To je pomembno, saj je po sporazumu iz l. 1989, ko so na pobudo saudskega dvora sklenili politični sporazum o koncu petnajstletne državljanske vojne, med etnično–verskimi milicami lahko obdržal orožje le Hezbollah zaradi spopadov z izraelskimi okupatorji na jugu Libanona. Vendar je jasno, da ta resolucija govori o razorožitvi šiitske organizacije, saj je po umiku izraelskih

¹²² Ajatola Homeini je fatvo razglasil l. 1989 zaradi kritiziranja islama v delu Salmana Rushdija ter ponudil nagrado v višini 2,8 milijona ameriških dolarjev za njegov uboj.

vojakov l. 2000 Hezbollah izgubil najmočnejši zunanji razlog za vojaški obstoj. Sirija zavrača umik zaradi izraelske nepopustljivosti pri umike z Golanske planote, ki jo je Izrael zasedel v arabsko-izraelski vojni l. 1967.

Sirija naj bi bila tudi vpletena v atentat na bivšega dolgoletnega predsednika vlade Libanona Rafika Haririja, ki je bil ubit februarja l. 2005. Hariri je izviral iz sunitskega kroga in je nasprotoval prisotnosti sirskih vojakov, kar naj bi bil tudi poglavitni razlog za napad nanj.

Navzven se je Sirija v tekmi z Irakom Sadama Huseina prikazovala kot voditeljica arabskih radikalcev, zaradi česar so jo označili kot pomembno podpornico mednarodnega terorizma (Delo, 07. 03. 2005).

8 ODZIVI NA TERORIZEM IN BOJ PROTI TERORIZMU

Mednarodna skupnost in nacionalne države se odzivajo na terorizem na različne načine. Na nivoju mednarodne skupnosti se predvsem uporabljajo ukrepi deklarativne narave, medtem ko se na ravni nacionalnih držav uporabljajo praktični ukrepi, kar je značilno še posebej za države, ki se neposredno soočajo s pojavom terorizma. Reakcije na terorizem se pojavljajo v oblikah medsebojnega sodelovanja, npr.:

- nacionalni zakoni posameznih nacionalnih držav,
- bilateralni in multilateralni sporazumi,
- konvencije, resolucije in protokoli v okviru OZN in drugih mednarodnih organizacij.

8.1 Odzivi na ravni nacionalnih držav

Po drugi svetovni vojni in predvsem proti koncu 20. stoletja so nacionalne države sprejele vrsto kazenskopravnih ukrepov na področju boja proti terorizmu. Tako so nekatere države sprejele posebne zakone v boju proti terorizmu, npr. Velika Britanija l. 2000, ki je sprejela zakon o terorizmu, ki služi kot pravna podlaga pri razkrivanju in preprečevanju terorizma. Podobne zakone imata tudi Nemčija in ZDA, par tudi Slovenija, ki je po 11.

09. 2001 sprejela deklaracijo o skupnem boju proti terorizmu in deklaracijo o podpori resoluciji o terorizmu.

Pri ukrepih za preprečevanje terorizma oz. boja proti terorizmu se pojavlja problem kršenja človekovih pravic in svoboščin, saj ti ukrepi višajo pooblastila represivnih državnih organov, kar neposredno omejuje svobodo in ogroža obstoj demokracij po svetu. Ti ukrepi imajo možnost dosežka negativnih učinkov, saj so lahko vzrok za še pogostejše pojavljanje terorizma in kot opravičilo za dvig splošnega terorja nad prebivalstvom, še posebej v političnih sistemih, kjer obstaja vladavina terorja. Pri tem moramo tudi poudariti, da so ti protiteroristični ukrepi lahko izvor (med)državnega terorizma, saj so v mnogih demokratičnih državah praviloma protiteroristične skupine najpogosteje izvor (med)državnega terorizma.

Za primer boja proti terorizmu na nacionalnem nivoju lahko služi pristop oz. model boja proti terorizmu, ki ga izvaja vlada ZDA. Njihov pristop poskušajo vnesti v mednarodne odnose, zato je lahko odziv vlade ZDA reprezentativen primer, kako bodo protiteroristični ukrepi v mednarodni skupnosti usmerjeni v prihodnosti. V boju proti terorizmu so ZDA oblikovale protiteroristično strategijo, ki temelji na doktrini, da s teroristi ni nobenih pogajanj; teroristom je potrebno soditi zaradi njihovih dejanj; izvajati je potrebno pritiske in ukrepe na države¹²³ podpornice mednarodnega terorizma; pritegniti in sodelovati je treba s prijateljskimi državami pri krepitvi boja proti terorizmu. To doktrino skuša ZDA izvajati v praksi na načine, kot so:

- na področju nacionalne države izvajajo ukrepe v okviru vzpostavljanja novih pravnih norm v kriminalnem pravu in delovanju policije ter vojske (odkritje in zasledovanje storilcev, pridržanje in privedba pred sodišče, obsodbe storilcev) ter zvišanje nekazenskih varnostnih ukrepov, npr. v letalski varnosti,
- na področju prisile izvajajo različne ukrepe kot so npr. ekonomski ukrepi (embargo, umik humanitarne pomoči, zmanjšanje ali ukinitvev investicij, prepoved izvoza ter uvoza

¹²³ Iran, Sirija ...

itd.) in vojaški ukrepi (napadi na tabore terorističnih organizacij, atentati in preventivna vojna ¹²⁴ itn.),

- na področju mednarodne diplomacije izvajajo diplomatske pritiske ter politično prepričevanje, ki je usmerjeno proti državam podpornicam terorizma ter nudijo pomoč pri protiterorističnem urjenju.

Obenem so na zakonodajnem področju po 11. 09. 2001 uporabili novo strategijo, ki omogoča ustanovitev vojaških sodišč.¹²⁵ Osnovne značilnosti teh sodišč so predvsem hitri postopki, ki so lahko tajni in brez možnosti pritožbe, še posebej, če so osumljeni ter obtoženi tuji državljani. Pri vseh teh ukrepih je predvsem zaskrbljujoče, da se ZDA zanašajo predvsem na informacije svojih obveščevalnih agencij (CIA, NSA), ki so lahko napačne, pristranske ter prikrojene po meri ZDA (Anžič, 2002: 462-463).

8.2 Odzivi na mednarodni ravni

Na mednarodni ravni je bil prvi odziv na problem terorizma l. 1937, ko je takratno Društvo narodov sprejelo konvencijo o preprečevanju in kaznovanju terorizma ter konvencijo o mednarodnem kazenskem sodišču. V konvencijah je zapisano, da ima teroristično dejanje mednarodni značaj, če je usmerjeno proti drugi visoki strani pogodbenici. Pri uvajanju te definicije v prakso se je pojavil problem dokazovanja usmerjenosti terorističnega dejanja proti drugi državi,¹²⁶ zato je ta poskus razreševanja boja proti terorizmu propadel. Drugi večji odziv na mednarodni terorizem pa se je zgodil s pobojem izraelskih športnikov na olimpijskih igrah v Munchnu l. 1972, ki so ga izvedli palestinski teroristi. Ta teroristični napad je povzročil v ZDA in drugih zahodnih državah

¹²⁴ Preventivno vojno so ZDA prenesle od Izraela, ki jo izvaja že dolgo proti sosednjim arabskim državam in Palestincem. V področje preventivne vojne spadajo neposredne tajne operacije, med katere spadajo ekonomske, obveščevalno-varnostne in vojaške operacije.

¹²⁵ Vojaška baza Guantanamo na Kubi, kjer imajo ZDA že od leta 2002 zaprte talibane iz Afganistana.

¹²⁶ Konvenciji je ratificirala samo Indija.

začetek kampanj v smislu obravnave terorizma kot mednarodnega, globalnega problema.¹²⁷

V Evropi se je kasneje z pojavom terorističnih dejanj v Italiji ter Nemčiji¹²⁸ pojavila potreba EGS po vzpostavitvi novega sistema sodelovanja na kazenskem področju, kar je bilo do takrat izključno pristojnost Evropskega sveta, ki je l. 1977 izdal evropsko konvencijo o preprečevanju terorizma. Omenjena konvencija izhaja iz delovnih skupin, ki jih Evropski svet ustanovil l. 1975 in l. 1976 na svojih zasedanjih in sta v svojem delovanju bili zadolženi za:

- izmenjavo informacij o terorističnih dejanjih,
- izmenjavo tehničnih izkušenj,
- izmenjavo podatkov na področju teroristične dejavnosti,
- izmenjavo policijskih uslužbencev in sodelovanje na področju izobraževanja,
- zaščito civilnega prebivalstva.

Visoki uradniki Evropskega sveta so hkrati sestavili določeno število delovnih skupin z imenom Trevi. Te skupine se ukvarjajo predvsem z vidikom policijskega sodelovanja in predstavljajo najvišjo stopnjo policijske antiteroristične strategije. Leta 1984 so na sestanku voditelji članic EGS v Londonu sprejeli deklaracijo o mednarodnem terorizmu, ki ji je l. 1986 sledilo sprejetje antiteroristične strategije in ustanovitev delovne skupine za terorizem. Njena naloga je bila, da skupaj s poročili skupin Trevi analizira in vzpostavi skupno evropsko zunanjo politiko na področju boja proti terorizmu.

Po 11. 09. 2001 se je v evropski skupnosti poglobilo sodelovanje na protiterorističnem področju ter povečala stopnja pooblastil protiterorističnim skupinam in organizacijam, ki se s preprečevanjem terorizma ukvarjajo na nacionalni ravni. Tako so bili v Svetu EU nemudoma po 11. septembru 2001 sprejeti naslednji ukrepi za krepitev boja proti terorizmu na področjih:

- **krepitev praktičnega in operativnega sodelovanja**, zlasti preko Europol in delovne skupine policijskih načelnikov, boljše izmenjava informacij med državami članicami ter

¹²⁷ Po koncu druge svetovne vojne so bili poskusi reševanja problematike terorizma, npr. l. 1961 Dunajska konvencija o konzularnih odnosih ter l. 1971 Montrealska konvencija o zatiranju nezakonitih dejanj proti varnosti civilnega letalstva (Guelke, 1995:164-165).

¹²⁸ Rdeče brigade v Italiji in RAF v Nemčiji.

Europolom in Eurojustom, izmenjava podatkov o izgubljenih in ukradenih potnih listinah;

- **krepitev pravosodnega sodelovanja**, izboljšanje izmenjave informacij iz kazenskih evidenc,

- **varnost mej in dokumentov**, izboljšanje varnosti potnih listin EU z vključitvijo biometričnih podatkov;

- **ukrepi za boj proti financiranju terorizma**, nadzor vstopa in izstopa gotovine iz EU, izvajanje finančnih sankcij proti teroristom in njihovim organizacijam, preprečevanje zlorab dobrodelnih organizacij za financiranje terorizma.

Najvidnejši rezultat prizadevanj za obravnavo in reševanje problema terorizma je dvanajst multilateralnih konvencij in protokolov, ki se ukvarjajo z odgovornostjo nacionalnih vlad pri reševanju terorizma in služijo kot temeljno mednarodno pravni instrument pri urejanju področja boja proti terorizmu. Konvencije in protokoli so posvečeni posameznim področjem, kot so npr. napadi na diplomate, ugrabitve letal in talcev, ravnanje z jedrskim materialom itn. Pristop teh konvencij in protokolov k problematiki terorizma je predvsem usmerjen k zaščiti določenih ogroženih dejavnosti in oseb, ki jih potrebno kaznovati.¹²⁹ Tukaj moramo opozoriti na prizadevanja, da se dejanje terorizma označi kot zločin ali kriminal, saj se samo na ta način lahko prisili nacionalne države k izročitvi storilcev terorističnih dejanj. Razlog je v tem, da se teroristična dejanja označi kot apolitična, saj v primeru, da je teroristično dejanje označeno kot politični prestopek, ni mogoča izročitev storilcev.

V zadnjem času je mogoče opaziti prizadevanja k preventivnemu preprečevanju potencialnih terorističnih dejanj, o t. i. sistemski zaščiti. Pri tem konceptu je poglobljen načrten in sistematično organiziran preventivni pristop, ki temelji na oblikovanju in odzivanju varnostnih mehanizmov na morebitno ogrožanje. Tak način delovanja predstavlja globalni program OZN proti terorizmu, katerega pobudnik je bil oddelek za mamila in kriminal OZN l. 2002.

¹²⁹ Interpretacija teh konvencij je v tem, da se problem terorizma rešuje z kaznovanjem. Ta možnost obstaja samo v primeru, da je bil teroristični napad že izveden.

Posebno zanimiva se mi zdi poslanica Janeza Pavla II. za svetovni dan miru (1. januarja 2004), glede boja proti terorizmu, v kateri pravi: *„ Če hoče biti uspešen, se boj proti terorizmu ne more izčrpati zgolj v zatiranju in kaznovanju. Bistveno je, da potrebno uporabo sile spremlja pogumna in trezna analiza nagibov, ki so v ozadju terorističnih napadov. Hkrati mora zavzetost proti terorizmu najti svoj izraz tudi na politični in pedagoški ravni: po eni strani z odstranitvijo vzrokov, ki so na začetku krivičnega stanja, iz katerega prihajajo pobude za najbolj brezupna in krvava dejanja; po drugi strani z zavzetostjo za vzgojo in izobraževanje, ki ga navdihuje spoštovanje človeškega življenja v vseh okoliščinah. Edinost človeškega rodu je dejansko močnejša kakor naključni spori, ki ločujejo ljudi in narode drugega od drugega. V potrebnem boju proti terorizmu je mednarodno pravo poklicano, da izdela pravne postopke, ki so opremljeni z učinkovitimi mehanizmi preventivnih ukrepov, nadzora in boja proti zločinom. Demokratične vlade vsekakor zelo dobro vedo, da uporaba nasilja zoper teroriste ne more opravičiti zanikanja načel pravne države. Politične odločitve, ki iščejo uspeh brez upoštevanja temeljnih človekovih pravic, bi bile nesprejemljive: cilj nikoli ne posvečuje sredstev!“*

(Purg, 1993:175-177; Internet J; Internet K).

9 ZAKLJUČEK

Terorizem je prisoten že dolgo v medčloveških odnosih in ima zgodovino v različnih religioznih tradicijah. Poglavitni namen terorizma je življenje s strahom, biti paraliziran s strahom. Gre za način delovanja oz. vplivanja, katerega cilj je doseči, da si nekdo (ker ga je strah pretečega ali izvedenega terorizma) ne upa ravnati tako kot si želi. Religija ni vedno poglavitni vzrok za teroristična dejanja in samomorilski napadi se ne izvajajo samo v islamu, ampak imajo tradicijo tudi v drugih religijah. Prav tako teroristična dejanja nimajo izključno religiozne osnove, temveč so značilna tudi za sekularne organizacije. Čeprav imamo občutek, da terorizem izvajajo predvsem islamske radikalne skupine, ki imajo podlago v islamu kot sklopu vere, prava in kulture. Tukaj je potrebno opozoriti na

veliko konfuznost primarnega islamskega izročila. Kot sem že napisal,¹³⁰ obstajajo v islamu pisni viri, ki direktno podpirajo nasilje in različne nasilne metode, na drugi strani pa obstajajo tudi pisni viri, ki nasilje neposredno zavračajo. Različne teološke šole, ki služijo kot podlaga za delovanje islamskih radikalnih organizacij, so razvile svoje teorije na osnovi preoblikovanih teoloških sporočil, ki imajo vir v primarnih virih. Pri tem so seveda uporabile predvsem vire, ki neposredno podpirajo nasilje. Obenem so različni vplivni ljudje pripomogli k popolnitvi religijskih elementov, iz katerih se je izpeljala možnost samomorilskih napadov skozi mučeništvo. Tako islamski radikalizem uporablja nasilne metode za doseg svojih ciljev ter jih kombinira tudi z nenasilnimi metodami. Večina teh organizacij ima obenem tudi močan socialni program, katerega glavni namen je pritegnitev ljudi. Tako so velikokrat ravno islamske radikalne organizacije edine organizacije, ki skrbijo za obstoj najnižjih slojev ljudi. Poglavitni vzrok za takšen ekonomski status ljudi je v obstoječem ekonomskem svetovnem sistemu na čelu ZDA, v katerem se na eni strani bogastvo kopiči, na drugi strani pa se stopnja revščine strmo dviguje. S poudarjanjem vzrokov za takšen status ljudi ter s skrbnostjo za njih, si islamske radikalne organizacije zagotavljajo visoko stopnjo podpore ter članstvo za izvajanje morebitnih terorističnih napadov na povzročitelje obstoječe situacije ali njihovih simbolov moči. V takšni situaciji se zdi mnogim islamski radikalizem edina možnost uspeha v boju in je predvsem privlačen za nizko izobražene muslimane, katerih število se hitro povečuje. Za razliko od svojih članov so voditelji islamskih radikalnih organizacij dobro izobraženi in večinoma premožni ter velikokrat postavljajo oblast in politiko pred načela religije. S tem ne mislim, da voditelji oz. elite niso predani svojim idejam ali idealom, nekateri so tudi umrli za uresničitev teh idealov, ampak menim, da se dobro zavedajo, da je edina možnost njihovega obstoja sodelovanje s politiko. V nasprotnem primeru jih bo politika izkoristila in tako smo spet trčili ob stari problem ločitve med politiko in religijo, saj sta za muslimane politika in religija eno.

Skozi zgodovino so se že pojavljali podobni družbeni procesi, ki so želeli ljudem preprosto povrniti izgubljeno identiteto. V sedanji svetovni politični situaciji je islamski svet pod izjemnim kulturnim, političnim in vojaškim pritiskom. Islamska kultura je zelo

¹³⁰ V poglavju 5.1.

samosvoja in se razlikuje predvsem od krščanske in protestantske kulture, zato vsiljeni način življenja ni po okusu velike večine muslimanov. Tako je propadla tudi islamska modernizacija oz. oponašanje zahodnega načina življenja, ki se je izkazala islamskemu svetu za povsem neprimerno. Kot rešitev se je pojavil fundamentalizem, nazaj k sebi ali proč od tujega, ki uporablja tako nasilne in nenasilne metode. Fundamentalisti ne zahtevajo nič drugega kot prenehanje tujega vmešavanja. Opozoriti moram tudi na temeljno razliko med našim pogledom na islam in zakonom šarije. Dogodki, ki se zgodijo v islamskem svetu, gledamo skozi prizmo naših nazorov. Tako se nam zdi kaznovanje posameznikov npr. sekanje rok oz. kamenjanje, skrajno primitivno in barbarsko, zanje pa je ta način kaznovanja popolnoma normalen. Če bi posameznika kaznovali po naših normah, bi bilo to za njih nesprejemljivo. Ne moremo pa pričakovati, da bo ves svet živel po istih normah.

Voda na mlin islamskemu radikalizmu pa so obenem tudi zahodni mediji, ki oblikujejo javno mnenje, saj so islamski fundamentalizem posplošili in prenapihnilo ter mu dodali negativni prizvok. Zahodni mediji so po propadu komunističnega bloka in po koncu hladne vojne iskali novega sovražnika, ki so ga našli v islamskemu fundamentalizmu. Vendar objektivne moči islamskega fundamentalizma ne moremo primerjati z obdobjem hladne vojne ter močjo bivšega komunističnega bloka, saj nima takšne moči, kot ga prikazujejo zahodni mediji. Tako se je v sredini devetdesetih let prejšnjega stoletja pojavila teorija domin, ki pravi, da bodo v vseh islamskih državah prišli na oblast islamski radikalisti. Med seboj naj bi se povezali ter skupaj s Kitajsko tvorili zavezništvo z namenom uspeha v primeru konfrontacije z ZDA. Ta scenarij je zelo malo verjeten, saj je med različnimi islamskimi radikalnimi organizacijami veliko razlik ter je med nekaterimi odnos celo sovražen. Zahod na čelu z ZDA bo moral spremeniti svojo politiko in biti veliko bolj toleranten v svojih dejanjih, da bi lahko dosegli globalni mir kot končni cilj. V sedanji svetovni politični situaciji¹³¹ bo versko motiviran islamski terorizem ostal še naprej aktiven ter uporabljal teroristične napade kot najbolj uporabljeno sredstvo svojega izražanja.

¹³¹ Tako se je število pomembnejših terorističnih napadov po svetu leta 2004 v primerjavi z letom 2003 potrojilo (s 175 leta 2003 na 655 leta 2004). Pomembnejši teroristični napadi so tisti, ki povzročijo civilne žrtve in bistveno gmotno škodo (Internet O).

10 VIRI IN LITERATURA

1. Choueri, Youssuf M. (1997): *Islamic Fundamentalism*, Pinter, London.
2. Čančar, Karić (1990): *Islamski fundamentalizam – šta je to?*, Mešihat islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, Sarajevo.
3. Davidson, Lawrence (2003): *Islamic fundamentalism*, Greenwood Press, Westport.
4. Debeljak, Aleš (1995): *Oblike religiozne imaginacije*, zbirka Sophia, Znanstveno in publicistično središče, Ljubljana.
5. Etienne, Bruno (1987): *Radikalni islamizem*, Cankarjeva založba, Ljubljana.
6. Garvey, John H. (1993): *Fundamentalism and the state, remaking politics, economics and militance*, The University of Chicago, Chicago.
7. Jevtić, Miroljub (1989): *Saveremeni džihad kao rat*, Nova knjiga, Beograd.
8. Juergensmeyer, Mark (1993): *The new cold war?, Religious nationalism confronts the secular state*, University of California, Los Angeles.
9. Juergensmeyer, Mark (2000): *Terror in the mind of god; The global rise of religious violence*, The University Of California Press.
10. Kerševan, Marko in Flere, Sergej (1995): *Religija in sodobna družba*, Znanstveno in publicistično središče, Ljubljana.
11. Laoust, Henri (1989): *Raskoli u islamu*, Naprijed, Zagreb.
12. Leksikon (1984), Cankarjeva založba, Ljubljana.
13. Majaron, Erik (2004): *Koran*, Učila International, Tržič.
14. Milot, J.R. (1982): *Islam i muslimani*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb.
15. Pašić, Elvis Ahmed (2002): *Islam in muslimani v Sloveniji*, Emanet, Sarajevo.
16. Purg, Adam (1997): *Boj proti mednarodnem terorizmu*, Ministrstvo za notranje zadeve, Ljubljana.
17. Smolej, Gregor (2003): *Kaj je terorizem? (diplomsko delo)*, FDV, Ljubljana.
18. Smrke, Marjan (2000): *Svetovne religije*, FDV, Ljubljana.
19. Tariq, Ali (2002): *Spopad fundamentalizmov; Križarstvo, džihad in modernost*, Znanstveno in publicistično središče, Ljubljana.

20. Vuković, Vesna (1998): Džihad in islamski fundamentalizem (diplomsko delo), FDV, Ljubljana.
21. Weinberg, Leonard (2004): Religious fundamentalism and the political extremism, London, Portland.
22. Anžič, Andrej (2002): Mednarodni terorizem – varnostni izziv in dileme, Teorija in praksa, str. 454 – 466.
23. Pudgar, Avgust (2005): Napoved postopnega umika sirske vojske, Delo, 7.3.2005.
24. Kramžar, Barbara (2005): Skupaj proti iranski bombi, Delo, 12.3.2005.
25. Žitko, Stojan (2005): Vrh v senci strahu pred novim napadom, Delo, 09.03.2005.

Drugi viri

26. Internet A: <http://www.iacsp.com/over.html>, 20.02.2005
27. Internet B: <http://www.skavt.net/ilikar/stara/islam.htm>, 20.02.2005
28. Internet C: <http://www.hamasonline.com>, 13.01.2005
29. Internet D:
http://news.bbc.co.uk/hi/english/world/south_asia/newsid_144000/144382.stm,
07.08.2004
30. Internet E: <http://www.ict.org.il>, 20.11.2004
31. Internet F: <http://www.sigov.si/dsvet/dejavnost/publikacije>, 20.5.2003
32. Internet G: <http://www.fas.org>, 28.01.2005
33. Internet H: http://www.wikipedia.org/wiki/Al_Qaeda, 20.01.2005
34. Internet I: <http://www.specialoperations.com/Terrorism>, 28.01.2005
35. Internet J: <http://www.europarl.eu.int-summits.pdf-bru1204>, 25.12.2004
36. Internet K: <http://www.drustvo-svs.si/duhovnost/2004/20040101.html>,
18.12.2004
37. Internet L:
<http://www.sloport.net/forum/viewthread.php?tid=958&page=2#pid219968>,
15.05.2005
38. Internet M: <http://en.wiwpedia.org/wiki/hizbollah>, 20.1.2005

39. Internet N: <http://www.mladina.si/tednik/200247/clanek/intervju-zizek>,
16.06.2005
40. Internet O: <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2005/04/26/AR2005042601623.html> (16.05.2005)